

Türkiye-İsrail İlişkileri (Analiz)

**Stratejik Düşünce Enstitüsü
Uluslararası İlişkiler Koordinatörlüğü
Ekim 2011**

İçindekiler

Kısaltmalar	3
Geçmişten Geleceğe Türkiye - İsrail İlişkileri	4
Türkiye-İsrail İlişkilerinin Tarihsel Evrimi	4
AK Parti Dönemi'nde İkili İlişkiler (2002-2010).....	8
Mavi Marmara Saldırısı ve Türkiye - İsrail İlişkileri	13
Sonuç ve Değerlendirme	15
Türkiye - İsrail İlişkileri Kronolojisi	22
Ekler	37
Ek - 1) Türkiye - İsrail Ticari İlişkileri.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ek - 2) Haritalar.....	39
Kaynaklar	43

ANAHTAR KELİMELELER

'''''''''''''''''''' '''''''''''''''''''' '''''''''''''''''''' ''''''''''''''''''''
'''''''''''''''''''' '''''''''''''''''''' '''''''''''''''''''' ''''''''''''''''''''

Kısaltmalar

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AK Parti: Adalet ve Kalkınma Partisi

Birleşmiş Milletler: BM

DP: Demokrat Parti

FKÖ: Filistin Kurtuluş Örgütü

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

HAMAS: (İslamî Direniş Hareketi)

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MC: Milletler Cemiyeti

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

PKK: Kürdistan İşçi Partisi

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

UAD: Uluslararası Adalet Divanı

Geçmişten Geleceğe Türkiye - İsrail İlişkileri

Türkiye-İsrail İlişkilerinin Tarihsel Evrimi

Bugün Türkiye Cumhurbaşkanı olan Abdullah Gül 2006 yılında Dışişleri Bakanı iken yaptığı açıklamada “Filistin'in, İsrail'in, Kudüs'ün, bütün bu coğrafyanın tapuları, arşivleri benim elimde. Ben Filistin ile ilgilenmeyeceğim de kim ilgilenecek?” demişti.¹ Bilindiği üzere İsrail devletinin kurulduğu bölge kabaca 16.yy başlarından I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti hâkimiyetinde kalmıştı. II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra dünya gündemini yoğun bir şekilde işgal etmeye başlayan bölge ile alakalı sorunların büyük bir kısmının da I. Dünya Savaşı sırasında müttefiklerin Osmanlı topraklarını aralarında pay etmek için izledikleri politikalardan kaynaklandığını ifade etmek gerekir.

İngiltere ve Fransa arasında 16 Mayıs 1916 tarihinde imzalanan (gizli) Sykes-Picot Antlaşması Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'daki topraklarını paylaşmayı amaçlamıştı. Bu antlaşmaya göre Akka'dan itibaren, Beyrut da dâhil olmak üzere kuzeye doğru Suriye'nin tüm kıyı şeridi ile Adana ve Mersin Fransa'ya; Bağdat-Basra arasındaki Dicle-Fırat bölgesi de İngiltere'ye bırakılmıştı. Antlaşmada Filistin'in hangi devletin egemenliğinde olacağı konusu düzenlenmemişti. İngiltere I. Dünya Savaşı sonrasında Filistin topraklarının kendi denetimi altına girmesi için yoğun bir faaliyet yürüttü. Ancak burada hemen ifade edilmelidir ki İngiltere'nin Filistin politikası Dünya Siyonist Dernekleri Federasyonu Başkanı Lord Rothschild'den çok fazla etkileniyordu. Bu çerçevede Lord Rothschild'in kaleme aldığı, İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Balfour'un imzasıyla yayınlanan ve tarihe “Balfour Deklarasyonu”(1917) olarak geçen metin Filistin-İsrail sorununun gelişim süreci açısından önemli bir yer işgal etmiştir.

I. Dünya Savaşı sırasında çeşitli çevrelere verilmiş bir takım sözler, yapılmış gizli antlaşmalar sebebiyle meydana gelen Filistin toprakları üzerindeki belirsizlik Nisan 1920'de toplanan San Remo konferansında aşılmaya çalışıldı. İngiltere ve Fransa bu toplantıda yeniden anlaşarak Sykes-Picot Antlaşmasını değiştirdiler ve Suriye ve Lübnan'ın Fransız mandasına; Filistin, Ürdün ve Irak'ın da İngiliz mandasına sokulmasını kabul ettiler. İngiltere'nin manda yönetimine geçen Filistin topraklarına bu tarihten sonra yoğun bir Yahudi göçü başladı. Artan Yahudi nüfus ile bölgede yerleşik Müslüman Arap nüfus arasında gitgide artan gerilim, bölgede faaliyet göstermeye başlayan çok sayıda Yahudi örgütünün de tesiriyle çatışmaya dönüştü. Bu esnada bölgeye yönelik Yahudi göçü de sürmekteydi. 1930larla birlikte bölgenin nüfus dengelerinin ciddi biçimde değişmiş olması sorunu içinden çıkılmaz bir hale getirdi. İngiltere, Almanya'da Hitler'in iktidara gelişinden sonra bölgeye olan Yahudi göçüne sınırlama getirme gayretinde olmuşsa da bölgeye göç devam etmiş ve Yahudilerle Araplar arasındaki mücadele ve çatışma II. Dünya Savaşı yıllarında da sürmüştür. II. Dünya

¹ *Yenişafak*, (20 Şubat 2006)

Savaşı'ndan sonra Yeni Dünya Düzeni'nin simgesi olarak tarih sahnesindeki yerini alan BM'ye MC döneminden kalan en büyük ve en karmaşık sorun Filistin Sorunu olacaktır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin gayretleri, sorunun çözümünde etkili olmayınca, İngiltere, sorunu 2 Nisan 1947'de BM gündemine getirdi. BM Genel Kurulu 15 Mayıs 1947 tarihli toplantısında "BM Filistin Özel Komisyonu" adlı özel bir çalışma grubunun kurulmasına, komisyon üyelerinin bölgeye gönderilerek araştırmalar yapmasına ve bir rapor hazırlamasına karar verdi. Komisyon çalışmalarını tamamladıktan sonra raporu 1 Eylül 1947'de BM Genel Sekreteri'ne teslim etti. Filistin'deki manda yönetiminin derhal kaldırılmasını ve Filistin'in bağımsızlığının hemen tanınmasını öneren rapor, ayrıca oy çokluğu ile benimsenen bir "Çoğunluk Planı" ve birkaç üye tarafından desteklenen bir "Azınlık Planı"ndan oluşuyordu. "Çoğunluk Planı"na göre bağımsız Filistin Devleti aralarında ekonomik birlik bulunan Arap ve Yahudi devletleri şeklinde ikiye bölünecek, Kudüs şehri ise uluslararası denetim altında tutulacaktı. "Azınlık Planı"nda ise Filistin'in başkenti Kudüs olan ve Arap-Yahudi federe birimlerinden oluşan federal bir yapıya sahip olması öngörülüyordu. Araplar ancak bağımsız bir Arap devletinin kabul edilebileceğini söyleyerek önerileri reddettiler. Bu esnada ABD ve SSCB bölgenin Araplar ve Yahudiler arasında taksim edilmesi şeklindeki bir planı destekleyeceklerini açıkladılar. İngiltere'nin 14 Mayıs 1948 gününe kadar bölgeden asker çekip bu tarihte de bölgedeki manda yönetimini sona erdireceğini açıklamasının ardından 29 Kasım 1947'de BM Genel Kurulu'nda yapılan oylama ile Filistin topraklarının iki halk arasında taksim edilmesine karar verildi. Türkiye bu süreçte Arap devletleri ile birlikte hareket etti, aralarında 6 Arap ülkesinin de bulunduğu 12 devletle birlikte BM taksim planına red oyu kullandı. Türkiye'nin bu tutumunda dinî bağlardan çok bölünmenin bölgeye getireceği istikrarsızlık düşüncesi etkili olmuştur.

BM Genel Kurulu'nun aldığı taksim kararından sonra Araplar ve Yahudiler arasında bir dizi çatışma çıktı. Arap Birliği Filistin'in bölünmesine karşı çıkan ve gerekirse silah kullanılmasını öngören bir dizi karar kabul ederken, Yahudi örgütlerin tedhiş faaliyetlerinde de artış gözlemlendi. Bu faaliyetler neticesinde çok sayıda Arap oturdukları bölgeleri Yahudilere terketmek zorunda kaldı. 14 Mayıs 1948'de İngiltere'nin manda yönetiminin sona ermesinden birkaç saat önce Tel-Aviv'de toplanan Yahudi Ulusal Konseyi Filistin'de bağımsız bir İsrail devletinin kurulduğunu ilan etti. ABD yeni devleti bağımsızlığın ilanından 11 dakika sonra tanıdı. SSCB de 17 Mayıs'ta İsrail'i tanıdığını açıkladı.

İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinden kısa bir süre sonra, 30 Haziran 1948'de Türkiye ile İsrail arasında bir posta antlaşması imzalandı. 12 Aralık 1948'de BM bünyesinde sadece ABD, Fransa ve Türkiye'nin temsilcilerinden oluşan² bir Filistin Uzlaştırma Komisyonu kurulması kararlaştırıldı. Arap Devletleri ise böyle bir komisyona karşı çıktıklarını açıkladılar. Komisyon çalışmalarının sürdüğü sırada 28 Mart 1949'da Türkiye İsrail'i resmen tanıyan nüfusunun çok büyük bir kısmı Müslüman olan ilk ülke oldu. Esasen Türkiye ile İsrail arasında ABD'nin telkinleriyle istihbarat paylaşımı Türkiye İsrail'i devlet düzeyinde tanımadan önce başlamış bulunmaktaydı.

² Böyle üç devletten müteşekkil bir komisyon kurularak Yahudi yanlısı ABD, tarafsız Fransa ve Arap yanlısı Türkiye'nin birbirini dengeleyeceği öngörülmüştü.

Türkiye-İsrail ilişkileri DP döneminde de artarak devam etti. Bu durumun ortaya çıkmasında öncelikli olarak ABD'nin Ortadoğu'ya hızlı bir giriş yaparak İsrail'le kurduğu yakın ilişkinin Türkiye üzerinde oluşturduğu etki ifade edilmelidir. İkinci olarak her iki ülkenin de Batı gelişme modelini benimsemiş olması ve batı kampında yer alıyor oluşu ilişkilerin hızlı gelişmesinde etkili olmuştu. İlişkilerin gelişmesinde en önemli faktörlerden birisi de İsrail'in Türkiye ile ilişkilerin sağlamlaştırılmasına verdiği önemdi. Zira dinsel bağların öne çıkarıldığı bölge politikasında Türkiye laik devlet anlayışı çerçevesinde dış politika çıktılarını oluşturuyordu. Ayrıca Türkiye bölgenin Arap olmayan ülkelerinden birisiydi. Bu çerçevede İsrail; Washington, Paris ve Londra'dan sonra dördüncü İsrail Askeri Ataşeliği'ni Ankara'da açtı.

Türkiye-İsrail ilişkilerini sekteye uğratan ilk gelişme Bağdat Paktı oldu. Nasır'ın Mısır'da iktidara geldiği ve Arap milliyetçiliğinin İsrail ve Batı karşıtlığı üzerinden kendisini kurduğu bir dönemde Irak'ın, İngiltere'nin de olduğu bir pakta girmesi büyük tepki doğurmuştu. Irak tepkiyi azaltabilmek için İsrail aleyhine yorumlanabilecek maddelerin antlaşma metnine girmesini sağladı. İsrail bu durumu Türkiye'nin Arap-İsrail uyuşmazlığında Arap devletlerinden yana tavır koyması olarak algıladı. Bu esnada Suriye'yi ziyaret eden Menderes'in Suriye Başbakanını ikna etmek için "Türkiye'nin bir İsrail saldırısı halinde Arap devletlerine yardım etmeye hazır olduğunu" ifade etmesi de bu çerçevede etkili oldu. Bununla birlikte Başbakan Menderes İngiltere ve ABD'nin telkinleriyle kendisini ziyaret eden İsrail büyükelçisine "Irak'ın Bağdat Paktı'nı İsrail aleyhine kullanmak istemesi halinde Türkiye'nin bu duruma %90 karşı çıkacağını" söyleyerek İsrail'in tepkisini azaltmaya çalıştı. Ancak İsrail Bağdat Paktı'nı saldırgan bir antlaşma olarak nitelemeye ve kıyasıya eleştirmeye devam edince bu durum Türk tarafında memnuniyetsizlik meydana getirdi ve İsrail'in Ankara büyükelçiliği bir "gözlem misyonu" gibi çalışmaya başladı.

Türk-İsrail ilişkilerinde en büyük kırılmalardan birisi 1956 Süveyş Bunalımı sırasında yaşandı. Mısır lideri General Cemal Abdülnasır Asuan Barajı'nın yapımı için ABD ve Dünya Bankası'ndan kredi alacaktı. Ancak bu dönemde Nasır'ın Sovyet yanlısı tutumlarının artması ve Moskova'yı ziyaret edeceğini açıklaması üzerine ABD ve Dünya Bankası Mısır'a baraj yapımı için yardım verilmeyeceğini açıkladılar. Nasır da bunun üzerine Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi kararını aldı. Bu durumda çıkarları büyük ölçüde zedelenen İngiltere ve Fransa İsrail ile anlaşarak bir plan uygulamaya koydular. Plana göre İsrail Mısır'a saldırdı, İngiltere ve Fransa her iki tarafa da ultimatom göndererek 48 saat içerisinde çatışmalar durmazsa bölgeye asker çıkaracaklarını açıkladılar. Fransa ve İngiltere meseleyi bir oldubittiye getirmek isterken İsrail "işini erken bitirince" bölgeye asker çıkarma planı gerçekleşmesine rağmen tam bir fiyasko ile sonuçlandı. ABD ve SSCB başta olmak üzere dünya kamuoyunda İsrail, İngiltere ve Fransa'ya büyük tepki vardı. Bu çerçevede Türk kamuoyunda da İsrail'e karşı oluşan tepki, daha önceki gelişmelerle birleşince Türkiye Kasım 1956'da İsrail büyükelçisini geri çekti. İki ülke arasındaki temsil düzeyi maslahatgüzarlık seviyesine düşürüldü.

Bu gelişmelere rağmen Türkiye ile İsrail arasındaki stratejik ilişkiler el altından ve ikincil aktörler eliyle devam etti. Bu çerçevede Türkiye, İsrail Başbakanı Ben Gurion'un

ülkesinin güvenliğinin sağlanması için Arap olmayan devletlerle oluşturmaya çalıştığı “Çevresel Pakt”ta yer aldı. Çevresel Pakt Türkiye-İsrail ilişkilerini yeniden canlandırdı ancak 1960’lı yılların sonlarına doğru ortaya çıkan gelişmeler ilişkilerde yeniden dalgalanmalara yol açtı.

Türkiye 1967 Arap-İsrail Savaşı sonrasında Arap Devletleri’nin yanında yer aldı. Savaş sonrası da Türkiye’nin bu tutumu devam etti. Özellikle 1969’daki Mescid-i Aksa’nın yakılması olayı Türkiye’nin İsrail’e karşı tutumunu daha da sertleştirdi. Türkiye, 1973 Arap-İsrail Savaşında da tarafsızlığını açıklamakla birlikte uygulamada Arap devletlerinin yanında yer aldı. Örneğin Arap devletlerine askeri malzeme taşıyan Sovyet uçaklarının Türkiye’nin hava sahasını kullanmasına izin verildi, ancak İsrail’e yardım etmek isteyen ABD’nin İncirlik Üssü’nü kullanması engellendi.

Türkiye-İsrail ilişkilerinin 1970’li yıllarda soğuk seyretmesinin en önemli sebeplerinden birisi de Türkiye’nin FKÖ ile kurduğu ilişkilerdir. Türkiye Ocak 1975’de FKÖ’yü tanıdı. Ankara’daki FKÖ temsilciliği ise 1979’da Başbakan Bülent Ecevit’in resmi davetlisi olarak Türkiye’ye gelen FKÖ lideri Yaser Arafat tarafından açıldı. 1980 yılında ise İsrail’in Kudüs’ü başkent ilan etmesine karşılık Türkiye İsrail’le ilişkilerini ikinci kâtip düzeyine düşürdü. 1980’lerde de 1970’li yılların etkisiyle soğuk seyreden Türkiye-İsrail ilişkileri 1990’lı yıllarla birlikte canlanacak ve 90’ların sonuna doğru altın dönemini yaşayacaktır.

1990’larda Türkiye ile İsrail arasında ilişkilerin gelişmesinin başlıca dört nedeninden söz edilebilir. Öncelikli olarak İsrail ile Filistin arasında 80’li yılların sonu 90’ların başında temkinli de olsa başlayan diyalog süreci Ortadoğu barışına yönelik umutları arttırmıştı. İkinci olarak 1980’lerle birlikte Türkiye aleyhine faaliyetlerini arttıran Ermeni ve Rum lobilerine karşılık Yahudi lobisinin desteğinin sağlanması ihtiyacının belirmiş olması etkili oldu. Bir diğer önemli sebep 1980’lerde beliren ve 1990’lı yıllarda eylemlerini ve etkinliğini son derece arttıran PKK’nın bölgede İran-Irak ve Suriye tarafından desteklenmesi ve Türkiye-Suriye arasındaki su sorununun Ortadoğu politikasında oluşturduğu baskıydı.

Soğuk Savaş yıllarında Ortadoğu ile Batı dünyası üzerinden ilgilenen Türkiye’nin Ortadoğu’ya “kendisine ait” bir ilgisi olmasını sağlayan en önemli gelişmeler hiç kuşkusuz ABD’nin Saddam rejimine askeri müdahalesinin ardından Kuzey Irak’ta oluşan iktidar boşluğunun Kürt sorununun boyutlarını derinleştirmiş olması ve Türkiye’nin “radikal İslamî” hareketlerden rejimine yönelik algıladığı tehdittir. Hem Kuzey Irak’ta üslenmiş bulunan PKK’nın hem de rejime yönelik en büyük tehdit olarak algılanan radikal İslamî hareketlerin Ortadoğu ülkeleri tarafından desteklendiği fikrine sahip olan Türkiye’nin bölgeye yönelik algısının ve politikasının güvenlik eksenli şekillenmiş ve belirlenmiş olması bölgede Türkiye’nin ilgisinin İsrail üzerinde odaklanmasının ana sebebidir. Arap devletleri ile komşu olan İsrail’in daima bir “çevrelenmişlik” psikolojisi içerisinde hareket etmesi de Türkiye - İsrail ilişkilerinin daha da ilerlemesinde katalizör görevi görmüştür.

Türkiye bölgede diplomatik-askeri kabiliyetini arttıracak ve manevra alanını genişletecek ittifaklara ihtiyaç duyuyordu. Dördüncü ve en önemli etken olarak ABD’nin

Soğuk Savaş sonrası kurmaya çalıştığı “Yeni Dünya Düzeni” için bölgede sağlam müttefiklere ihtiyaç duyması olmuştur. Bu çerçevede ABD, Türkiye-İsrail ilişkilerinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. ABD’nin bu tutumuna Türkiye ve İsrail’in Soğuk Savaş sonrası stratejik önemlerini yitirme kaygıları da eklenmelidir. Başbakan Tansu Çiller’in 1994’te İsrail’e gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Türkiye-İsrail ilişkilerini “stratejik işbirliği” olarak tanımlaması da yakınlaşmanın çok boyutluluğunu göstermiştir. İktidara gelmeden önce İsrail karşıtı söylemi ile dikkat çeken Refah-Yol iktidarı döneminde de İsrail’le ilişkilerde herhangi bir sorun yaşanmamış olması Türkiye - İsrail ilişkilerinin üst düzeyde seyretmesinin bir “devlet politikası” olarak devlet mekanizmasının çeşitli birimleri tarafından kabul edildiğini göstermektedir.

1999’da Abdullah Öcalan’ın Suriye’den çıkarılmasıyla birlikte Türkiye-Suriye arasında diyalog yolunun açılmış olması 2000lerle birlikte Türkiye’nin 1990lar boyunca İsrail’den yana olan tutumunu yeniden “denge” politikasına kaydırması ile sonuçlanmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında 2000’de El-Aksa İntifadası’nın başlaması da etkili oldu. İsrail ve Filistin tarafları arasında 1999’da yapılan görüşmeler sonucunda 2000 yılı ekim ayında bir nihai anlaşma yapılması kararlaştırılmıştı. Ancak nihai anlaşmanın imzalanamaması ve Bağımsız Filistin Devleti’nin kurulmasının ötelenmesi, 1982’de Lübnan’daki kamplarda giriştiği katliamlar sebebiyle “Lübnan Kasabı” olarak adlandırılan Ariel Şaron’un Mescid-i Aksa’ya tahrik edici ziyareti ile birleşince Filistinliler El-Aksa İntifadası’nı başlattı.

2000li yılların başı ile birlikte Türk - Arap ilişkilerinin iki ana eksen üzerinde yükseldiği ileri sürülebilir. Öncelikli olarak İran’ın bölgede stratejik üstünlük arayışının ve bu üstünlük arayışını Şii jeo-politiği üzerine inşa etme stratejisinin Arap dünyasında kaygı yaratması ve İran’ın bölgedeki yükselişine karşı bir denge ihtiyacının belirmiş olmasıdır. İkinci olarak ise Filistin sorununun çözümüne Arap-İsrail uzlaşmasında rol alabilecek bölgesel bir gücün dâhil edilmesi ihtiyacının belirmiş olmasından bahsedilebilir. Bununla birlikte AK Parti hükümeti göreve başladığında Türk-İsrail ilişkilerinin 90lardaki görüntüsünden uzak olduğu da ifade edilmelidir.

AK Parti Dönemi’nde İkili İlişkiler (2002-2010)

AK Parti 3 Kasım 2002 seçimleri ile iktidara geldiğinde kucağında Irak Savaşı sorununu bulmuştu. Henüz devlet aygıtına tam manasıyla nüfuz edilememişken dış politikada bu derece ciddi bir sorunun baş göstermiş olması AK Parti iktidarının ilk yıllarındaki “bilinçsiz salınımları” analiz etmede dikkate alınması gereken önemli bir etkidir. Irak Krizi kısmen atlatıldıktan sonra AK Parti’nin dış politika yöneliminin ne olacağı belirmeye başlamıştır. Bu çerçevede “komşularla sıfır sorun” politikası izlenmiş, bölgesel barış ve istikrarın sağlanması için bütün sorun alanlarında barışçıl çabaların aktif destekleyicisi olunmuştur. Medeniyetler Çatışması tezinin 11 Eylül Saldırıları sonrası yoğun bir şekilde tartışıldığı dönemde medeniyetlerin birbirleriyle karşılıklı etkileşimlerinin insanlığın geleceği

açısından, geçmişte olduğu gibi, bundan sonra da önemli olacağı düşüncesinden hareketle Medeniyetler İttifakı projesi hayata geçirilmiştir. Özellikle Avrupa Birliği ile ilişkilerde alınan mesafe ve AK Parti iktidarının uluslararası politikada insan hakları, özgürlükler gibi alanlardaki aktif çalışmaları demokrasi ve İslam'ın bir arada olabileceğine dair güçlü bir kanaatin, batı kamuoyunda ve siyasi çevrelerinde oluşmasına zemin hazırlayacaktır.

1 Mart Tezkeresi'nin TBMM tarafından reddedilmesinin de Türkiye'ye olan uluslararası ilginin artmasını sağladığının altı çizilmelidir. 1 Mart Tezkeresi'nin kısa ve orta vadede ABD ile olan ilişkilerde derin bir krize yol açmış olmakla birlikte Türkiye'nin, Ortadoğu'daki krizin derinleştiği bir süreçte dış politika çıktılarını şekillendirmede daha serbest hareket etmesinin ve diplomatik manevra kabiliyetinin artmasının önünü açmıştır. Türkiye 1990larda ilişkilerinin çok bozuk olduğu İran ve Suriye ile ilişkilerini geliştirmeye başlamış, bu alanda ciddi mesafe kat etmiştir.

AK Parti İktidarının ilk yıllarında Türkiye-İsrail ilişkileri yukarıda kabaca çizilen kontekst içerisine oturtulmaya çalışılmıştır. Ancak özellikle 2001'de Ariel Şaron liderliğindeki Likud Partisi'nin iktidara geliştinden sonra İsrail'in Türkiye'ye yönelik izlediği politikadaki değişim dikkat çekicidir. ABD'nin önerileri doğrultusunda İsrail'in Musul-Haifa petrol boru hattını devreye sokarak Kerkük-Ceyhan boru hattını devre dışı bırakması İsrail'in Türkiye perspektifinin değişimini gösterir önemli bir gelişmedir. İsrail'in daha önce bölgeden göç etmiş Yahudilerin ellerindeki tapulara dayanarak Kuzey Irak'ta toprak edinmeye çalışması karşısında Türkiye İsrail'i uyarmış ve İsrail hükümetinin uluslararası hukuk sınırlarında hareket etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca İsrail'in Irak'ın kuzeyinde kurulacak Kürt devletine destek olacağı ve bu çerçevede Kuzey Irak'taki Kürt gruplarla politik ve askeri temas kurduğu yönündeki haberler bu dönemde artmaya başlamıştır. Türk hükümeti ise İsrail'in bu politikaları sonrası oluşan rahatsızlığı daha belirgin bir biçimde gösterebilmek için Ariel Şaron'un Rusya ziyareti dönüşünde Başbakan Erdoğan'dan talep ettiği randevuyu reddetmiştir.

AK Parti'nin bölge politikası "barış ve istikrarın sağlanması ve sürdürülebilir olması" şeklinde formüle edilebilir. Bu çerçevede dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül 2004 yılında BM Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada bölgenin nükleer silahlardan arındırılması gerektiğinin altını çizerek İran'ın nükleer silahlanma faaliyetlerini durdurmasının yanı sıra İsrail'in de elindeki mevcut silahları imha etmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bununla birlikte Arap-İsrail sorununda AK Parti iktidarının Araplardan yana tavır aldığı ifade edilmelidir. 19 Mayıs 2004'te Başbakan Erdoğan'ın HAMAS liderlerinden Şeyh Ahmet Yasin ve Abdülaziz Rantisi'nin İsrail operasyonu sonucu öldürülmesi üzerine İsrail'in bölgede devlet terörü uyguladığı şeklindeki beyanı İsrail tarafında rahatsızlık ve tedirginlik meydana getirmiştir. İsrail Başbakan Yardımcısı Ehud Olmert'in ilişkileri yeniden düzeltmek amacıyla Başbakan Erdoğan'dan randevu talebinin gerekçe gösterilmeksizin reddedilmesi ve Başbakan Ariel Şaron'un randevu talebinin de Erdoğan'ın programının yoğunluğu gerekçe gösterilerek reddedilmesi İsrail tarafındaki tedirginliği arttırmıştır. Ancak PKK'nın Kuzey Irak'ta faaliyetlerine yeniden başlaması, ABD ile 1 Mart Tezkeresi'ne bağlı olarak bozulan ilişkilerin düzeltilmesi ihtiyacı, Ermeni Soykırımı yasa tasarıları karşısında uluslararası destek

ihtiyacı ve Kıbrıs'ta Annan Planı ile girilen kritik süreçte Türk dış politikasının gerginlikler sebebiyle meydana gelebilecek semptomları kaldıramayabileceği düşüncesi AK Parti'nin İsrail'le ilişkilerde yumuşamadan yana tavır alması ile neticelenmiştir. Önce dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül; Yaser Arafat'ın ölümünden sonra da Başbakan Recep Tayyip Erdoğan İsrail'i ziyaret etmiştir. Erdoğan bu ziyaretinde ikili ilişkilerin önemine dikkat çekerek, anti-semitizmin bir insanlık suçu olduğunu açıklamıştır.

İzlenen çok yönlü ve çok boyutlu dış politika, Türkiye'nin Ortadoğu Barış Süreci'nde aktif ve yapıcı bir rol alabileceğine yönelik beklentileri arttırmıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin İsrail ile Suriye arasında sürdürülecek müzakerelerde arabulucu ülke olması Suriye ve İsrail taraflarınca kabul görmüştür. Ancak İsrail'in izlediği politikalar Türkiye'nin tarafsız bir şekilde politika üretmesini imkânsız hale getirecektir. Bu anlamda ilk büyük kriz 2006'da İsrail'in Lübnan'a gerçekleştirdiği operasyonla belirmiştir.

Hizbullah'ın her geçen gün güçlenmesi ve İsrail'e yönelik füze saldırılarını arttırması, İsrail'in güvenlik kaygılarının artmasına sebep oldu. İsrail'in amacı "yılanın başını" büyümeden ezebilmektir. Bu çerçevede müthiş yoğunlukta ağır silah ve bombardıman uçakları kullanılmasına ve Lübnan'ın özellikle Müslüman muhitleri neredeyse yerle bir edilmesine rağmen istenen sonuç elde edilemedi. Hizbullah karşısında düzenli bir ordudan beklenmeyecek kadar kayıp veren ve Hizbullah'ın saldırı iradesini kıramayan İsrail büyük bir çelişki içerisine düştü. Çünkü aynı süreçte Filistin'de gerçekleştirilen seçimlerde HAMAS hükümeti kuracak çoğunluğa ulaştı. İsrail 2005'te Gazze'den tek taraflı çekilme planını yürürlüğe koymuştu. İsrail çekildikten sonra ise Gazze'nin kontrolü HAMAS'ın eline geçmişti. İsrail terör örgütü olarak tanımladığı HAMAS'la masaya oturmaya doğru ilerlemeye başlamış; bu esnada Lübnan saldırısının başarısızlıkla sonuçlanması İsrail politikalarını çıkmaza sokmuştu. Özellikle dış politikada eli zayıflayan Ehud Olmert içine düşülen kaos ortamından kurtulabilmek için iki ayaklı bir politika izlemeye başladı. Öncelikle Filistin sorununun çözümü için Annapolis Süreci başlatıldı. Amaç El-Fetih'i muhatap alarak HAMAS'ı sürecin dışına itebilmek; bu vesileyle Ortadoğu'da her geçen gün etkisini arttıran İran'ı dengelemektir. İkinci olarak ise Suriye ile müzakereler yeniden başlatılarak hareket alanı yaratılmaya çalışıldı. Annapolis Süreci'nde ABD etkin rol üstlendi, dönemin Dışişleri Bakanı C. Rice mekik diplomasisi ile sorunun taraflarını masada tutmaya gayret etti. Ancak Annapolis Süreci HAMAS'ı dışlayarak zaten ölü doğmuştu. Uluslararası kamuoyu tarafından tanınmayan HAMAS ise iç politikada El - Fetih'i etkisizleştirici adımlar attı ve Haziran 2007'de Gazze'nin kontrolünü tamamen eline geçirdi.

İsrail 2006 Lübnan Savaşı'ndan sonra hem Lübnan hem de Filistin üzerinde askeri ve siyasi caydırıcılığını kaybetmiş; HAMAS'ın her geçen gün güçlenmesi ile müthiş bir açmazın içine düşmüştü. Bir de bütün bunlara iktidar partisi Kadima'nın Ariel Şaron'dan sonraki lideri ve Başbakan Ehud Olmert hakkındaki yolsuzluk iddiaları eklenince hükümet sarsılmaya başladı. Olmert yeniden aday olmayacağını açıklayınca 17 Eylül 2008'de Kadima liderliğine, Dışişleri Bakanı Tzipi Livni getirildi ve İsrail Parlamentosu Ekim 2008'de erken seçim kararı

aldı. Ve İsrail tüm bu kaos ortamı içerisinde tam ipleri tamamen elinden kaçırmak üzereyken 27 Aralık 2008’de Gazze’ye “Dökme Kurşun” operasyonu başlatıldı.³

Gazze’de Mısır’ın da diplomatik katkılarıyla sağlanan 6 aylık ateşkes 19 Aralık 2008’de sona ermiş; 24 Aralık 2008’de HAMAS İsrail’e roket fırlatmıştı.⁴ 27 Aralık’ta başlayan ve 25 gün süren İsrail saldırısı neticesinde 1403 Filistinli hayatını kaybetti 5303 kişi çeşitli şekillerde yaralandı. Gazze saldırısının en önemli amacı HAMAS’ın askeri yeteneğini, lojistik kaynaklarını, yer altı tünellerini yok edebilmektir. Bu sebeple 1,5 milyon kişinin yaşadığı 360 kilometrekarelik Gazze Şeridi’ne önce ağır bombardıman uçaklarıyla saldırı ardından 20000 askerle karadan bölgeye girdi. Operasyonda 1500 fabrika ya da imalathane, 20 cami, 31 güvenlik tesisi, BM’ye ait 50 tesis, 21 sağlık tesisi, 10 kadar su şebekesi ya tahrip oldu ya da tamamıyla kullanılamaz hale geldi.⁵

Gazze Saldırısı sürecinde ABD’de başkanlık seçimleri yeni tamamlanmış ve Barack Obama büyük değişim vaadiyle iktidara gelmişti. Obama seçim kampanyası boyunca iktidara geldiği takdirde Irak’tan asker çekeceği, Filistin Sorunu’nun çözümü için HAMAS’la da masaya oturabileceği, İran’la diplomatik yolların zorlanacağı gibi dış politika vaatleriyle uluslararası kamuoyunu büyük beklentiler içerisine sokuyordu. Saldırı başladığında dünyaya değişim vaat eden Müslüman bir ailenin Hristiyan evladı, ilk zenci ABD Başkanı “barışsever” Obama 1500’ün üzerinde ölüme sebep olan katliam hakkında henüz göreve başlamadığı gerekçesi ile yorum yapamayacağını söyledi, köşesine çekildi.

Saldırı AB’de dönem başkanlığı görev değişimi zamanına rastladı/rastlatıldı. Fransa dönem başkanlığını Çek Cumhuriyeti’ne devrettikten sonra olası barış görüşmelerinde masanın dışında kalmamak için İsrail saldırısını kınadığını açıkladı. Sarkozy Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek’le görüşerek taraflara ateşkes çağrısı yaptı. Bu durumda hiç kuşkusuz bütün bir Avrupa’nın yükünü omuzlarından atmış olmasının etkisi büyüktü. Dönem başkanlığını devralan Çek Cumhuriyeti ise önce HAMAS’ı suçladı, sonra İsrail’in kendini savunma hakkını kabul etmekle birlikte meşru müdafaa sınırının aşıldığını deklare etti.⁶

Herkes bir şekilde İsrail’in sınırı aştığında hemfikirdi. Beklenen 192 üyesiyle uluslararası sistemin en etkin aktörü olması beklenen BM’nin sürece müdahale etmesiydi.⁷ BM’nin yürütme organı gibi çalışan Güvenlik Konseyi ateşkes çağrısı yapmak için toplandı ancak ateşkes çağrısının yapılması ABD vetosuna takıldı. ABD, Güvenlik Konseyi’nin 5 daimi üyesinden birisi olduğu için literatürde “çifte veto” olarak isimlendirilen yetkiye sahipti dolayısıyla konunun gündeme gelmesi dahi engellenmiş oldu. İsrail’in Gazze’ye yönelik saldırısında işlediği savaş suçlarını ortaya koyan Goldstone Raporu’nun BM’ye bağlı Uluslararası İnsan Hakları Konseyi’nde oylanmasında ise 6 üye red, 25 ülke olumlu, 13 ülke

³ Operasyonun İsrail seçmeninin artan güvenlik kaygılarından nemalanma amacıyla başlatıldığı yönünde görüşler bulunmaktadır.

⁴ HAMAS’ın İsrail’e fırlattığı roketler direnişin sona ermediği yönünde algılanmalıdır.

⁵ Fikret Ertan, “Birinci Yılında Gazze Yıkımı”, *Zaman Gazetesi*, (27 Ocak 2009)

⁶ Çek Cumhuriyeti tam bu dönemde ABD güdümünde sürdürülen Avrupa için Füze Savunma Kalkanı projesi ile gündemi işgal ediyordu.

⁷ BM Sarti 2/4 kuvvet kullanma yasağını içermektedir. Meşru müdafa halini düzenleyen 51. Maddenin ise meşru müdafada ölçülülüğü içerdiği genel kabul durumundadır.

çekimser oy verdi. Red oyu veren ülkelerde ABD başı çekti. Red oyu kullanan diğer ülkeler ise Hollanda, İtalya, Macaristan, Ukrayna ve Slovakya oldu.⁸

İsrail'in Gazze Saldırısı başlamadan birkaç gün önce İsrail Başbakanı Olmert Türkiye'nin Suriye ile İsrail arasındaki müzakerelerde kolaylaştırıcılık rolü sebebiyle Ankara'yı ziyaret etmiş; Başbakan Erdoğan'la baş başa görüşme gerçekleştirmişti. Ziyaretin hemen ardından saldırının başlamasını Başbakan Erdoğan ikili ilişkilere ve kolaylaştırıcılık rolünün gerektirdiği güven ilkesine ihanet olarak değerlendirdi. İsrail'in saldırının süresini uzatıp şiddet yoğunluğunu arttırması üzerine İsrail'i "devlet terörü işlemek"le itham etti. En sert çıkışı ise 2009 Davos Dünya Ekonomik Forumu'ndaki meşhur "one minute" polemigi ile yaptı. Türkiye İsrail'in saldırısına en sert tepki veren uluslararası aktör oldu. Bu durum Arap sokaklarında hem Türkiye'nin hem de Başbakan Erdoğan'ın müthiş prestij sağlamasına sebep oldu. Yurdun çeşitli yerlerinde düzenlenen Filistin'e destek mitingleri Arap coğrafyasında yakından takip edildi, özellikle İstanbul Çağlayan ve Diyarbakır mitinglerine Arap medyası büyük ilgi gösterdi, canlı bağlantı gerçekleştirerek gelişmeleri anında Arap coğrafyasına duyurdu. Türk Telekom Basketbol Takımı ile İsrailli Beni Hasheron arasında gerçekleştirilecek maça da protestolar damgasını vurdu.

Türkiye'nin Filistin meselesine bu derece agresif ve artık dışlanamaz şekilde angaje olması yalnızca iki ülkeyi rahatsız etti: İran ve İsrail. İsrail'de Lübnan Savaşı'ndan sonra merkez sağ yükselişeydi. Gazze saldırısı bu durumun değirmenine su taşıyan bir gelişme oldu. Öyle ki İsrail siyasetindeki tek gerçek sol parti olarak nitelendirebileceğimiz Maaretz bile Gazze saldırısına destek vermişti. Türkiye'nin Filistin sorununa bu şekilde dahil olması İsrail dış politikasını şekillendiren en önemli unsur olan "çevrelenmişlik" hissini artırıcı ve İsrail'in agresif politikalarını tetikleyici tesir yaptı. İran ise bölgedeki etkisini yitirme olasılığı nedeniyle rahatsız oldu. "İlmli Arap Ülkeleri", HAMAS ve İran tarafından temsil edilen radikal İslam'ın yükselişi tehdidine karşı batılı normlarda laiklik, demokrasi ve insan hakları konseptine sahip Türkiye'nin dengeleyici rolü sebebiyle durumun alternatif maliyeti değerlendirildiğinde memnun gözüktüler.⁹ Türkiye'nin ciddi bir bölgesel güç olması ile ABD'nin İran'ı dengeleme politikasında ciddi bir alternatif oluşturan ve dönüştürücü dış politika misyonu Obama yönetiminin açıkladığı dış politika ilkeleriyle uyum gösteren Türkiye'nin Filistin sorunsalına eklenmesi ABD yönetimi tarafından dışlanmamıştır.

İsrail - Türkiye ilişkileri Gazze Saldırısı sonrası dönemde de soğuk seyretmeye devam edecektir. İlk büyük kriz Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu'nda Başbakan Erdoğan ile İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres arasında geçen ve "one minute krizi" olarak hatırlanan diyalog sonrasında yaşanmıştır. TRT'de yayınlanan Ayrılık dizisi sebebiyle İsrail tarafından Türkiye'ye nota verilmesi¹⁰, Kurtlar Vadisi dizisinde İsrail'e hakaret edildiği gerekçesiyle Dışişleri Bakanlığına bir toplantıya çağrılan Türkiye Büyükelçisi'ne İsrail Dışişleri

⁸ Çekimser oy kullanan ülkeler ise İngiltere, Belçika, Norveç, Slovenya, Kamerun, Gabon, Burkina Faso, Japonya, G. Kore, Meksika ve Uruguay oldu.

⁹ Nitekim özellikle Başbakan'ın bölge ülkelerinin kamuoylarında ciddi destek bulan Davos çıkışının ardından S. Arabistan'ı ziyaret eden Cumhurbaşkanı Abdullah Gül çok iyi ağırlandı; S. Arabistan parlamentosuna seslenen ilk Türk Cumhurbaşkanı olmuştur.

¹⁰ *Yenişafak*, (15 Ekim 2009)

Bakanlığında yapılan ve kamuoyunda “alçak koltuk krizi”¹¹ olarak bilinen muamele bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte Türkiye 2010 yılının ilk aylarında İsrail’in OECD’ye girişine onay vererek ilişkilerde iyi niyetini göstermek istemiştir. Ancak bu iyi niyet gösterisinden bir kaç ay sonra İsrail-Türkiye ilişkilerini durma noktasına getirecek Mavi Marmara saldırısı yaşanacaktır.

Mavi Marmara Saldırısı ve Türkiye - İsrail İlişkileri

31 Mayıs 2011 günü sabah saatlerinde İsrail deniz komandoları Gazze’ye insanî yardım taşıyan ve uluslararası bir organizasyonun parçası olarak ilerleyen Mavi Marmara ve beraberindeki diğer iki gemiye baskın düzenlediler. İsrail askerlerinin gemiye silahlı çıkarma yapması esnasında kendisini koruma gayretinde olan aktivistler İsrail askerlerine karşı basit düzeyde bir direniş göstermesine rağmen İsrail askerleri aktivistlere ateş açarak 9 kişinin ölümüne ve 50den fazla insanın yaralanmasına sebep oldu. Saldırı gerçekleştiğinde Başbakan Dışişleri Bakanı ile birlikte Latin Amerika’da, Cumhurbaşkanı Gül de bir başka program sebebiyle yurtdışında bulunuyordu. Gelişmeler üzerine programlar yarıda kesilerek Türkiye’ye dönülürken Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu New York’a geçerek BM Güvenlik Konseyi’ni acilen toplantıya çağırdı. Türkiye’nin çağrısı üzerine toplanan Güvenlik Konseyi İsrail’i kınayan bir bildiri yayınladı. Başbakan Türkiye’ye döner dönmez parti grubunu topladı ve “İsrail’in Gazze’ye insani yardım götüren gemilere yaptığı kanlı katliamın her türlü laneti hak etmiş bir katliam”¹² olduğunu ifade ettikten sonra saldırının aynı zamanda uluslararası hukuka yapıldığını söyledi ve diplomatik dilin dışına çıkarak “zorbalılar, haydutlar, korsanlar bile belli ahlâk kurallarına uyarlar. Hiçbir hassasiyete uymayanlara bu sıfatı yakıştırmak bile iltifat olur”¹³ cümleleriyle açıkça İsrail’i hedef aldı.

Türkiye saldırı sonrasında İsrail’le gündemde olan üç askeri tatbikatın iptal edildiğini, görüşmelerde bulunmak üzere İsrail Büyükelçisi’nin merkeze çağrıldığını açıkladı.¹⁴ Ayrıca Türkiye İsrail’den taleplerini de merhumların ve yaralıların, alıkonulan tüm yolcuların ve gemilerin derhal iadesi, yardım malzemesinin Gazze’ye ulaştırılması, İsrail’in özür dilemesi ve tazminat ödemesi olarak açıkladı.

Mavi Marmara Saldırısı sonrası taraflar arasındaki ilk temas Brüksel’de gerçekleşti.¹⁵ Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile İsrail hükümetinin güvercin kanadından Sanayi Bakanı Eliazer Brüksel’de gizlice görüştüler. Ancak görüşmenin ertesi gün İsrail basınına sızdırılması görüşmenin sonuçsuz kalmasına sebep oldu. Ayrıca İsrail Dışişleri Bakanı Lieberman görüşmenin kendisinden habersiz yapıldığını söyleyerek çok sert tepki gösterdi.¹⁶

¹¹ *Hürriyet*, (13 Ocak 2010)

¹² *Zaman*, (2 Haziran 2010)

¹³ *Zaman*, (2 Haziran 2010)

¹⁴ *Zaman*, (2 Haziran 2010)

¹⁵ *Milliyet*, (1 Temmuz 2010)

¹⁶ *Milliyet*, (1 Temmuz 2010)

2 Ağustos 2010'da BM Genel Sekreteri Ban-ki Moon tarafından BM bünyesinde faaliyet gösterecek olan ve Mavi Marmara saldırısını uluslararası hukuk açısından inceleyip BM'yi bilgilendirmeyi amaçlayan bir komisyon kuruldu. Komisyonun başkanlığını Yeni Zelanda eski Başbakanı Sir Geoffrey Palmer, başkan yardımcılığını ise Kolombiya eski başkanı Alvaro Uribe yapacaktı. Komisyonda İsrail'i İsrail Savunma Bakanlığı hukuk eski danışmanı Joseph Ciechanover, Türkiye'yi ise emekli büyükelçi Özdem Sanberk temsil etti.

3 Aralık 2010'da Haifa yakınlarında çıkan ve İsrail'in tek başına söndürmekte çok yetersiz kaldığı yangının söndürülmesi çalışmalarına Türkiye, Başbakan Erdoğan'ın talimatıyla yangın söndürme uçakları göndererek destek oldu. Bu gelişme sonrası İsrail Başbakanı Netanyahu Başbakan Erdoğan'ı arayarak teşekkür etti. Ayrıca alçak koltuk krizinin mimarı olan Dışişleri Bakan Yardımcısı da Türkiye'ye hassaten teşekkür ettiklerini açıkladı. Bu gelişmelerden sonra *Haaretz* Gazetesi Netanyahu'nun Türkiye ile ilişkileri geliştirmek için yeniden harekete geçtiğini açıkladı. Ancak bu olumlu ortam fazla devam etmedi. İsrail'in 17 Aralık'ta Güney Kıbrıs Rum Kesimi ile imzaladığı Münhasır Ekonomik Bölge sınırlandırma Anlaşması İsrail-Türkiye ilişkilerinin yeniden gerilmesine sebep oldu. Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada, "GKRY ile bu tür bir anlaşma yapılmasının, Kıbrıs Türklerinin hak ve çıkarlarını yok saymak anlamına geleceği, Kıbrıs müzakerelerini olumsuz etkileyeceği ve Doğu Akdeniz'de barış ve istikrara katkı sağlamayacağı vurgulanmıştı"¹⁷ ifadeleriyle anlaşmayı eleştirdi. İsrail Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Yigal Palmor ise, "Bu, İsrail ile Kıbrıs (Rum kesimi) arasında ikili bir anlaşmadır ve üçüncü ülkeleri hiçbir biçimde etkilememektedir. Üçüncü bir ülkenin bu konuda söz söylemesini anlayamıyoruz"¹⁸ açıklamasını yaptı.

Takip eden süreçte Türkiye İsrail ile ilişkilerin normalleşebilmesi için yakınlarını kaybeden ailelere tazminat ve Türkiye'den özür dilenmesini önşart olarak belirledi. İsrail'de bu konu üzerine tartışmalar devam ederken İsrail hükümetinin bir aylık derin bir kriz yaşaması, Ocak 2011 itibarıyla Tunus'ta başlayıp etkisini genişleten "Arap Baharı"nın ilgiyi başka bir noktaya kaydırması sebebiyle Türkiye-İsrail ilişkilerinin normalleşmesi açısından atılacak adımlar ikinci planda kalmaya başladı. Bu sırada BM tarafından hazırlanan Palmer Raporu da ilişkilerin alacağı seyrin ortaya çıkması açısından önemsenmekteydi. Eylül 2011 itibarıyla Palmer Raporu'nun henüz açıklanmadan *The New York Times* tarafından ayrıntılarının yayınlanması Türk tarafınca son derece olumsuz karşılandı.¹⁹ Raporun açıklanmadan medyaya sızdırılmasının ortaya çıkardığı skandalın yanı sıra raporun İsrail'in Mavi Marmara'ya düzenlediği saldırının ve Gazze Ablukası'nın meşru olduğunu ifade etmesi Türkiye'yi yaklaşık bir yıl sonra İsrail'e karşı tutumunu sertleştirmeye itti.

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu düzenlediği basın toplantısında İsrail'le ilişkilerin 2. kâtip düzeyine indirildiği, yapılan askeri anlaşmaların askıya alındığı, seyrüsefer serbestisinin sağlanabilmesi adına gerektiğinde önlem alınması, Gazze Ablukasının

¹⁷ http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa, 21.12.2010.

¹⁸ *Radikal*, (20 Aralık 2010)

¹⁹ *Hürriyet*, (3 Eylül 2011)

tanınmaması, Uluslararası Adalet Divanı'nda incelenmesi için gerekli girişimlerin yapılması, Mavi Marmara olayında mağdur olanların haklarının aranması için uluslararası ortamda her türlü desteğin verilmesi kararlarının alındığını açıkladı.²⁰ Ayrıca Cumhurbaşkanı Abdullah Gül yaptığı açıklamada Türkiye'nin Palmer Raporu'nu tanımadığını ifade etti.²¹ Gelişmeler üzerine BM Genel Sekreteri Ban-ki-Moon Hem Türkiye'nin hem de İsrail'in Ortadoğu için önemli olduğunu söyledi ve Ortadoğu barış sürecinin menfaati için her iki ülkeye de ilişkilerini düzeltmesi çağrısında bulundu.²² ABD adına açıklamayı ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Victoria Nuland yaptı. Türkiye ve İsrail'in aralarındaki anlaşmazlıklardan dolayı üzüntü duyduklarını belirten Nuland, hem Türkiye'nin, hem de İsrail'in müttefik ülke olduğunu hatırlatarak, iki ülkenin de bu sorunu çözmeye gayret etmelerini istedi. Almanya Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle ise Türkiye'nin tavrını eleştirdi. Türkiye-İsrail gerginliğini kaygıyla izlediklerini ve uzlaşmaya yönelik adımların atılması gerektiğini ifade etti. Almanya'nın arabuluculuğu önerisinde de bulunan Westerwelle, Türkiye'den İsrail'le yeniden diyaloga geçmesini talep etti.

Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye - İsrail İlişkileri Mavi Marmara saldırısından önce de ciddi krizlerle test edilmişti. Daha önce de ifade edildiği üzere Türkiye, İsrail'le olan diplomatik ilişkilerinin seviyesini 1980 yılında da ikinci kâtip seviyesine düşürmüştü ve ilişkiler 1992 yılına kadar alt düzeyde sürdürülmüştü. Ancak Mavi Marmara saldırısı mahiyeti itibarıyla Türk-İsrail ilişkilerinde çok daha derin bir krize neden olmuştur.

Türkiye Mavi Marmara saldırısının ve Gazze'ye uygulanan ambargonun uluslararası hukuka aykırı olduğu, İsrail'in "şımarık bir çocuk gibi" kendisini uluslararası hukukun üzerinde görmesinin kabul edilemez olduğu tezlerini savunmaktadır. Bu çerçevede Türkiye, İsrail'in, uluslararası sularda Türk bandıralı bir gemiye yaptığı, uluslararası hukukun yerleşmiş içtihatlarına ve teamüllerine uymayan saldırı sebebiyle Türkiye'den özür dilemesini ve saldırıda mağdur olan ailelere tazminat ödenmesini talep etmektedir. Palmer Raporu sızdırılmadan önce İsrail tarafından gelen haberler İsrail hükümetinin özür dilemek yerine farklı bir alternatif arayışı içerisinde olduğu, tazminatların ödenmesi konusunda ise hükümet içerisinde örtülü bir konsensüsün olduğu yönündeydi. Ancak Palmer Raporu'nun basına sızması; raporun İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ambargoyu meşru görmesi ve Mavi Marmara'ya düzenlenen saldırıyı uluslararası hukukun sınırları içerisinde değerlendirmesi Türk tarafında büyük bir hayal kırıklığı yarattı. İsrail Palmer Raporu'nu kabul ettiğini açıklarken Türkiye Palmer Raporu'nun kabul edilmediğini kamuoyuna duyurdu. Bu çerçevede ilk aşamada İsrail'e karşı tutumunun netleştirilmesi için yukarıda ayrıntılı olarak aktarılan bir yol haritası ortaya kondu.

²⁰ *Zaman*, (3 Eylül 2011)

²¹ *Türkiye*, (3 Eylül 2011)

²² *Hürriyet*, (3 Eylül 2011)

İsrail 1948’de kurulduktan sonra bölgedeki dış politikasını Türkiye ve İran gibi Arap olmayan iki ülke ile ilişkileri geliştirmek üzerine kurmuştu. Cemal Abdülnasır’ın ölümünden sonra Enver Sedat döneminde Mısır’la da ilişkilerin geliştirilmesi İsrail politikalarının bölgedeki meşruiyetini sağlıyordu. Bugün gelinen noktada İsrail ve İran zaten ayrı kamplarda yer alıyorlar. Mısır’da askerlerin politikada halen çok etkin olması İsrail’i özellikle stratejik ve askeri açıdan kısa vadede rahatlatmakla birlikte Mısır’da gerçekleştirilecek ilk serbest seçimlerde Müslüman Kardeşler’in Mısır siyasetini belirleyecek bir güç olarak belirme ihtimalinin gittikçe kuvvetlenmesi orta vadede İsrail - Mısır ilişkilerinin de gerginleşeceği izlenimi uyandırmaktadır. Geçtiğimiz aylarda sınırda çıkan ufak çaplı bir çatışma sonrasında İsrail tarafından açılan ateş neticesinde ölen beş Mısır askeri için İsrail’in özür dilememiş olması sebebiyle İsrail Büyükelçiliği önünde toplanan halk Mısır hükümeti üzerinde İsrail’le ilişkilerin askıya alınması yönünde bir baskı kurmaktadır. Refah Sınır kapısının Mısır’daki devrimden sonra açılması da Gazze üzerindeki ambargoya delik açmış durumdadır. İsrail ise Mısır’la olan barış antlaşmasının devam etmesinden yanadır. İsrail Başbakanı Netanyahu yaptığı açıklamada barış antlaşmasının her iki tarafın da çıkarlarına hizmet ettiğini ve mutlaka korunması gerektiğini ifade etmiştir.

Arap Baharı’nın bölgede yarattığı politik kırılmanın ne yöne doğru evrileceğinin de İsrail tarafından tam kestirilemiyor oluşu İsrail dış politikasının alternatiflerini ciddi biçimde sınırlandırmıştır. İsrail’deki bazı askeri yetkililer tarafından yapılan “Arap baharının radikal İslam kışına dönüşmesi tehlikesi” olduğu yönündeki açıklama İsrail’deki kaygının boyutlarını gösterir niteliktedir. Bölgedeki halk hareketlerinin yarattığı derin politik yarılma sebebiyle kendisini güvende hissetmeyen İsrail’in bu süreçte Türkiye ile ilişkilerinin de kötüleşmesi İsrail tarafından pek arzulanan bir durum görünmemektedir.

Yakın zamanda ABD ve Türkiye, Avrupa Savunma Sistemi’nin bir parçası olmak üzere Türkiye’de hava savunma sistemlerinin kurulacağını açıkladı. Amacı İran gibi ülkelerden gelebilecek tehdit karşısında Avrupa’yı korumak olan sistemde İsrail de, İran’dan büyük tehdit algıladığı için Türkiye ile birlikte yer almak istiyordu. Ancak Türkiye ile İsrail arasındaki askeri ilişkilerin bitirilmesi İsrail’in kısa vadede savunma sisteminin içerisinde yer almasını güçleştirdi. İsrail açısından Türkiye ile askeri ilişkilerin sona erdirilmesinin yarattığı en ciddi sorunlardan birisi de Türkiye hava sahasının İsrail askeri tatbikatlarına kapatılmış olmasıdır. İsrail bu alanda çıkan eksikliğini Romanya, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerle yakınlaşarak kapatma amacında görünmektedir.

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun İsrail’e uygulanacak yaptırımları açıklamasından sonra Wall Street Journal’a konuşan bir Türk yetkili askıya alınan antlaşmaların sadece askeri antlaşmaları kapsadığını ve ticari antlaşmaları içermediğini ifade etmiştir.²³ Türkiye ile İsrail arasındaki ticari ilişkiler yaşanan diplomatik krizlere rağmen 2011 yılının ilk altı ayında %27 artarak 2,7 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Bank of Israel yöneticisi Stanley Fischer gelinen noktada Türkiye’nin 700 milyar dolarlık ekonomisiyle bölgenin en büyüğü olduğunun, son dönemde Avrupa ile Asya ve Ortadoğu arasında bir

²³ <http://online.wsj.com/article/SB10001424053111904900904576554102130278870.html> (7 Eylül 2011)

ticaret koridoru olarak belirlediğinin ve bu durumun ilerde İsrail ekonomisini beklenenden çok daha fazla etkileyeceğinin altını çizerek ilişkilerin normalleştirilmesinin elzem olduğunun altını çizmiştir.²⁴

Kısa vadede İsrail'in bölgedeki müttefik alternatifi Güney Kıbrıs Rum Yönetimi gibi görünmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere İsrail zaten GKRY ile ilişkilerini geçtiğimiz yıldan beri geliştiriyordu. Bu çerçevede GKRY ile geliştirilen ilişkiler hem İsrail'in bölgedeki müttefik ihtiyacına kısa vadede çözüm getirebilecek gibi görünmektedir hem de dış politikadaki en büyük handikaplarından birisi Kıbrıs olan Türkiye'yi rahatsız edecek ve bu alana aktardığı enerjinin artmasına sebep olacaktır. Nitekim GKRY ve İsrail'in Doğu Akdeniz'de birlikte "sondaj" faaliyetine başlayacak olması haberinin Ankara'da duyulması ciddi bir rahatsızlık meydana getirmiş ve Türkiye'de KKTC ile kıta sahanlığı antlaşması imzalayarak Doğu Akdeniz'de petrol arama faaliyetlerine başlanacağını duyurmuştur. Lübnan da Rum yönetiminin Doğu Akdeniz'de petrol arama çalışmalarının Lübnan'ın egemenlik haklarını ihlal etmemesi gerektiğini, bu noktada hiçbir devlete karşı hoşgörülü davranamayacaklarını açıklamıştır.²⁵

İsrail'in içerisinde geçilen süreçte Ermenistan, Yunanistan ve Azerbaycan'la da ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Kıbrıs, Azerbaycan, Ermenistan ve Yunanistan'la stratejik işbirliğini geliştirmeye gayret eden İsrail Türkiye'de jeo-politik kuşatılmışlık algısı oluşturmaya çalışmaktadır. Özellikle İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman'ın görevi devraldığından beri Ermenistan ve Azerbaycan'la ilişkileri geliştirmeye çalıştığının altı çizilmelidir. İsrail'in Karabağ meselesinde Azerbaycan tezine yakın duruyor olması her ne kadar Ermenistan'da rahatsızlık meydana getiriyorsa da İsrail'le Türkiye arasında son dönemde gerilen ilişkiler sebebiyle her iki ülkenin de Türkiye konusunda asgari müştereklerini ön plana çıkaracakları ileri sürülebilir. Her yıl Amerikan Kongresi'ne getirilen Ermeni soykırımı yasa tekliflerine Türkiye Yahudi lobileri ile çalışarak karşı koymaya çalışıyordu. İlerleyen dönemde İsrail'in telkinleriyle Yahudi lobileri bu yönde isteksizlik göstereceklerdir ve İsrail, Ermeni soykırımı yasa tasarılarına bir dereceye kadar destek verecektir. Ancak İsrail'in Ermeni soykırımının tanınması konusunda bir takım çekincelere sahip olduğunun altı çizilmelidir. İsrail'in bölgedeki meşruiyetinin arka planında hiç kuşkusuz Hitler döneminde uygulanan "jenosid" in bütün dünya tarafından tanınmış olmasının rolü büyüktür. İsrail bu alandaki tekliğini uluslararası politikayı yönlendirmede bugüne kadar maharetle kullanmıştır. İsrail, Ermeni soykırımı iddialarını tarihsel olarak görmezden gelmemekle birlikte daima mesafeli olmuştur.

Türkiye - İsrail ilişkilerinin tarihsel evrimi içerisinde aktardığımız üzere Türkiye ile İsrail arasında 1990'lı yıllarda ilişkilerin iki taraflı ve çok boyutlu geliştirilmesi için şartlar son derece müsaitti ve Türkiye açısından bir zorunluluk halini almıştı. Özellikle ABD'nin 2003 yılında Irak'a gerçekleştirdiği askerî müdahale ve ardından Saddam rejiminin devrilmesi Ortadoğu politikasında derin bir kırılma meydana getirdi. Saddam rejiminin devrilmesinde

²⁴ David Rosenberg, "Israel-Turkey Tensions Here to Stay, Diplomat Warns", <http://www.jpost.com/DiplomacyAndPolitics/Article.aspx?id=237011> (7 Eylül 2011)

²⁵ *Radikal*, (21 Eylül 2011)

sürece aktif olarak katılan Şii grupların Bağdat yönetiminde etkin bir yer edinmesi bölge gündemine “Şii Hilâli” tartışmalarını sokmuş oldu. Bölgedeki Şii etkisinin gittikçe artmasından endişe eden Arap yönetimleri ve Türkiye arasında, yukarıda da aktarıldığı üzere ikili ilişkilerin geliştirilmesinin imkânı doğmuş oldu. Kısacası bugün gelinen noktada 90lı yılların aksine Türkiye’nin İsrail’le jeo-stratejik bir müttefiklik ilişkisine girmesini zorunluluk haline getirebilecek koşullar bulunmuyor. Aksine bölgede derin bir yalnızlık içinde kalan İsrail’in Türkiye’nin jeo-stratejik desteğine ihtiyaç duyduğu bir döneme girilmektedir.

Ocak 2011’de Mısır’daki olaylar başladığında Wall Street Journal gazetesine konuşan Suriye lideri Beşar Esed bölgede ve ülkesinde reform ihtiyacını gördüğünü söylemişti. İlk başlarda düşük yoğunlukta seyreden fakat sonradan şiddetlenen Suriye muhalefetine gösterilerini engelleyemeyen Beşar Esed yönetiminin göstericilere sistematik şiddet uygulaması karşısında Türkiye Suriye’de yaşananlara kayıtsız kalamayacağını açıklayarak Esed yönetimi ile ilişkileri gözden geçirmeye başladı. Bu çerçevede Suriye muhalefeti koordinasyon toplantılarını İstanbul’da Türkiye’nin ev sahipliğinde gerçekleştirdi. Suriye ile Türkiye arasında yükselen gerilim bölgede İran’ı rahatsız etti. İran yönetimi Suriye olayları karşısında tercihini Suriye yönetiminden yana koyarak Türkiye’nin izlediği Suriye politikasına ağır eleştiriler yöneltti.

Suriye’deki gelişmeler karşısında Ankara yönetimi, Suriye-Lübnan(Hizbullah)-İran eksenine alternatif olarak Türkiye-Suriye-Mısır ekseninin oluşmasına çalışmaktadır. Bu doğrultuda Şam yönetiminin değişip dönüşmesi de bölgesel çıkarları bakımından Ankara yönetimi için hayati önem taşımaktadır. Birinci eksen İsrail ve Batılı ülkelerle çatışma içinde ve Tel-Aviv yok olmasını savunurken, Suriye’nin dönüşmesiyle ortaya çıkacak siyasal ortam sonrası Ankara yönetiminin inisiyatifıyla Türkiye-Suriye-Mısır eksenini uluslararası sistemde kabul görecektir siyasal ve diplomatik çözüm yollarını incelemektedir. Bu eksen uluslararası kabul görebilecek ve Türkiye’nin bölgesel ve uluslararası konumunu güçlendirebilecek bir stratejik yapıya sahiptir. Türkiye, Esad sonrası bölgede oluşması muhtemel boşluğu kendi lehine dolduracak stratejiler üzerinde de çalışmaktadır. Batılı ülkelerin Ortadoğu eksenli gelişmeler karşısında askeri üs olarak gördüğü İsrail karşısında Ankara’yı uluslararası sistemde ve bölge ülkeleri arasında bölgesel gelişmelerin, siyaset ve stratejilerin merkezi olarak konumlandırmak istemektedir ki bu durum gerek Türkiye ve batılı ülkelere gerekse de İsrail açısından kabul edilebilir bir stratejik durumdur. Böyle bir tablo karşısında İsrail için Türkiye ile ilişkilerinin geliştirilmesi bir gereklilik olarak belirmektedir.

İran ABD’nin Irak işgalinden sonra bölgede oluşan tepkiyi ve açılan politik kanalları iyi değerlendirip bölge üzerindeki etkisini arttırmıştı. Lübnan’da Hizbullah’la, Filistin’de HAMAS’la kuruğu politik ilişkiler, Ortadoğu’da kimlik bilincinin kurgusal ögesi olan İsrail karşıtı söylemi sahiplenmesi İran’ı bölgede kilit bir aktör konumuna getirmiş; batı dünyası ile yaşadığı gerilimde elini kuvvetlendirmişti. AK Parti iktidarı sonrasında Türkiye’nin bölgeye hızlı girişi, HAMAS’la kurduğu ilişkiler çerçevesinde Arap dünyasında popülaritesinin artması İran’ın bölgedeki politik cephesinin gerilemesine sebep olmuştur. Özellikle İsrail’in Lübnan’a ve Gazze’ye gerçekleştirdiği saldırılara en sert tepkinin Türkiye’den gelmesi, bütün dünyanın dikkatle takip ettiği Davos toplantılarında en üst düzeyde Türkiye’nin

rahatsızlığının “diplomatik dilin dışına çıkılarak” ifade edilmesi bu durumu daha da pekiştirmiştir. Geline nokta İran’ın bölgede tutunabilmesi Suriye ve Bahreyn’deki duruma bağlı görünmektedir. Bu anlamda İran’ın bölge politikasının bir ironi arzettiğinin altı çizilmelidir. Zira İran Sünni bir idare altında bulunan ve nüfusunun çoğunluğunu Şiilerin oluşturduğu Bahreyn’de muhalefeti desteklerken Suriye’de ise aynı taleplerle sokağa çıkan kitlelere karşı konumlanmaktadır. Bu durum İran’ın bölgedeki inandırıcılığını yitirmesine sebep olmakta, İran’ın bölge ülkelerini birer dış politika enstrümanı olarak gördüğü kanısını kuvvetlendirmektedir. Bu çerçevede Suriye ve İran’da Türkiye - İsrail ilişkilerinin gerilmesinin sebebi olarak Türkiye’ye kurulacak olan hava radar sistemlerinin hakiki bir sorun olarak gözden kaçırılması çabası olarak yorumlanması dikkat çekicidir.

Bölgenin ve İsrail’in en önemli gündem maddesi durumunda olan Filistin sorununun çözümünde ilişkilerin aldığı yeni formun nasıl ve ne derece etkisi olabilir bu durum da üzerinde durulması gereken bir husustur. Filistin meselesinin kabaca şu beş temel noktada toplandığı söylenebilir: i) İsrail’in 1967 sınırlarına çekilmesi ii) Sayıları 2,5 milyonu bulan Mülteci Filistinlilerin kendi yurtlarına dönmesinin sağlanması iii) İsrail sürekli olarak dünyanın her bölgesinden İsrail’e Yahudi yerleşimciler getirmekte ve bunlara Filistin topraklarında yerleşim alanları açmaktadır. Yerleşimcilerin sayısı arttıkça ve yerleşim alanları genişledikçe Filistinliler toprak kaybına uğramaktadır ki bugün özellikle Batı Şeria’da yaşanan budur iv) Kudüs’ün statüsü meselesi Filistin meselesinin çözümünde son derece önemli bir yerde durmaktadır. İsrail, açıkça, Kudüs’ü İsrail’in ebedi başkenti ilan etmiştir. v) Filistin meselesinin gelip tıkanıldığı, çözülmesi imkânsız olan noktası Mescid-i Aksa konusudur. Yahudiler her ne pahasına olursa olsun Süleyman Mabedi’ni yeniden inşa etme kararlılıındadırlar. Mabedin yeniden inşası ise Mescid-i Aksa’nın yıkılması ile mümkün olabilir. İsrail’in bu konularda geri atmıyor oluşu Filistin sorununun çözümsüzlüğe itilmesinde başlıca etkidir.

Türk - İsrail ilişkilerinin bu derece bozulmasının bölge politikasının geneli açısından ikili bir etki doğuracağı söylenebilir. Öncelikli olarak Türkiye, Filistin - İsrail meselesinde Araplardan yana tavrını çok daha belirginleştirerek bölgedeki politik mevzisini daha öteye taşımış ve bölgeyi İran’ın potansiyel nüfuz alanı olmaktan çıkarmıştır. Ayrıca Türkiye, Ortadoğu Barış Süreci’nde olmazsa olmaz bir aktör olarak belirmiş görünmektedir. İsrail’le ilişkileri iyi olan bir Türkiye en azından tarafların görüşmesini sağlayabilir, müzakere alanları üzerinde süreci yürütebilir bir aktör iken bugün geline nokta Filistin meselesinin çözümünde İsrail’le ilişkileri kötü olan bir Türkiye’nin Filistin meselesinin çözüme kavuşturulmasında olumlu bir rol üstlenemeyeceği ileri sürülebilir. Bununla birlikte Türkiye’nin bölge politikasına bu kadar sıkı angaje olmasını, ülkelerindeki en ciddi rejim muhalefetini İslamî hareketlerden algılayan Suudi Arabistan ve Ürdün gibi ülkeler memnuniyetsizlikle karşılamamışlardır. Zira Avrupa Birliği ile müzakereler yürüten, ABD ile “stratejik ortak” olan ve aynı zamanda bağımsız işleyen bir parlamentoya, hiçbir dış etki olmaksızın periyodik olarak gerçekleştirilen seçimlerle kontrol altında tutulan bir demokrasiye ve laik devlet düzenine sahip olan ve bütün bunlarla İslam’ı bir arada tutabilen Türkiye bölgede İran’ın yerine ikame edilebilecek en iyi alternatif durumundadır. Bununla birlikte bölgedeki halk hareketlerinin en büyük taleplerinin de güçlü bir demokrasi ve

bağımsız işleyen bir parlamento olduğu dikkate alınırsa Türkiye'nin bölgeye girişi kısa ve orta vadede bölge ülkelerindeki mevcut rejimlerin meşruiyetlerinin sorgulanması ile neticelenebilir.

Türkiye açısından ilişkilerin gerilmesinin sonuçları da kısa ve orta vadede değişkenlik gösterecektir. Türkiye AK Parti iktidarı altında geçen on yıl boyunca dış politikasını bölgesindeki tüm devletler tarafından güven duyulan bir bölgesel güç ve bu güçten aldığı güvenden kaynaklanan bir global aktör olmak üzere belirlemişti. Geline nokta Türkiye - İsrail ilişkilerinin kötüleşmesi, İran'la hem Suriye hem de füze kalkını konularında yaşanan sıkıntılar, Suriye rejimi ile ilişkilerin bitme noktasına gelmesinin yanı sıra Ermenistan'la sürdürülen ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik görüşmelerin âkim kalması, Kıbrıs sorununun çözümü konusunda yaşanan tıkanma ve AB ilişkilerinin durma noktasına gelmesi - AK Parti iktidarının göreve geldikten sonra benimsediği misyon çerçevesinde - Türkiye'nin önünde önemli diplomatik sınavlar olduğunu göstermektedir. Geçtiğimiz 10 yıl boyunca izlenen "sıfır sorun" politikası ve bölgedeki görece objektif duruş uluslararası politikada Türkiye'nin sürdürülebilir bir Ortadoğu barışında etkin rol oynayabileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştı. Gelişen son olaylardan sonra ise, gerilim iyi yönetilemezse, AK Parti iktidarı süresince el altından devamlı işlenen "gizli ajanda" argümanı çerçevesinde AK Parti iktidarının "revizyonist" bir dış politika izlediği düşüncesi uluslararası kamuoyunda yer edinebilir. Ayrıca İsrail'in GKRY ile geliştireceği ilişkilerin Kıbrıs sorununun çözümünü zorlaştıracak olması da Türk dış politikasının mesai alanları ve dikkat yoğunluğu açısından dikkate alınması gereken bir unsurdur.

Türkiye ise kısa vadede Ortadoğu'daki Arap ülkelerle olan ilişkilerini ilerleterek İsrail'e aynı şekilde tepki verecek gibi görünmektedir. Bu kapsamda Başbakan Erdoğan'ın Tunus, Libya ve Mısır'a yaptığı ziyaretler büyük önem arz etmektedir. İsrail'in Doğu Akdeniz'de Güney Kıbrıs'la yapacağı tatbikatlara misilleme olarak Türkiye ve Mısır'ın da Doğu Akdeniz'de askeri tatbikat yapması seçeneği masada bulunmaktadır. Türkiye'nin Mavi Marmara saldırısını UAD'a götüreceğini açıklaması da sonuç vermeyecek gibi görünmektedir. Statüsüne göre iki devlet arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları görüşen UAD'da bir davanın görülebilmesi için her iki devletin de olumlu irade beyanına ihtiyaç bulunmaktadır. İsrail Türkiye tarafından bu açıklama gelir gelmez sorunu kesinlikle UAD'a götürmeyeceğini ifade etmiştir.

Son dönemde BM'de Filistin'in devlet olarak tanınma başvurusu, HAMAS - El Fetih uzlaşısı gibi kendisini doğrudan ilgilendiren konularla birlikte bölgesinde Arap Baharı ile yaşanan değişim ve dönüşümlerle baş başa kalan İsrail'in bu dönemde en fazla ihtiyaç duyduğu ülke hiç kuşkusuz Türkiye'dir. İsrail'i doğrudan ilgilendiren Suriye gelişmelerinin nabzını tutan, Ortadoğu'daki değişim rüzgârına etki edebilme potansiyeline sahip bir Türkiye ile ilişkilerin gerilmesi İsrail'in çıkarları ile ne kadar örtüşmektedir? Bu soruyu İsrail yönetimi de kendisine sormakta; Tel-Aviv yönetimi içinde bazı odaklar bölgesinde dominant güç olmaya başlayan Türkiye ile ilişkilerin daha fazla bozulmadan yeniden şekillendirilmesini istemektedirler. İsrail'in bu süreçte Türkiye ile ilişkilerinin daha da kötüleşerek

derinleşmesine göz yumacak bir durumda bulunmadığını ve böyle bir lüksünün olmadığını görmesi gerekmektedir.

Yaşanan kriz sonrasında Türkiye - İsrail ilişkilerinin alacağı seyrin daha sağlıklı analiz edilebilmesi için krizin ilk semptomlarının geride kalması ve ABD'nin sorunda nasıl bir tutum takınacağını netleşmesi gerekmektedir. Türk - İsrail ilişkilerinde bugünlerde en sihirli sözcük "NATO" gibi gözükmektedir. Türkiye'nin batı ile devam etmekte olan askeri ittifakının Türkiye ve İsrail arasında sıcak çatışma riskini en asgari düzeye indirdiğinin altı ayrıca çizilmelidir. Bu çerçevede ABD, bölgede İsrail ve Türkiye arasındaki ilişkilerin sıcak temasla geri dönülemez bir noktaya gelmesini önleme gayreti içerisinde olacaktır. Obama yönetiminin iş başına geldikten sonra büyük bir reklamla başlattığı yeni Ortadoğu Barış Süreci'nin âkim kalmaması açısından İsrail - Türkiye ilişkilerinin bugün geldiği nokta ABD açısından tahammül edilebilir en son sınır gibi görünmektedir. "Yes! We can..." sloganıyla ve büyük bir umutla işbaşına gelen, ancak geçen sürede hem iç hem de dış politikada kayda değer bir başarı gösterememiş olan Obama yönetimi, yaklaşan seçimler sebebiyle Ortadoğu Barış Süreci'ni ve sonrasında başlayan Arap Baharı'nı bir fırsata çevirmeye uğraşmaktadır. Irak'tan da kademeli olarak asker çekecek olan ABD'nin bölgede daha fazla prestij kaybetmemek için çatışma alanlarına doğrudan müdahil olmadığına dikkat çekmek gerekir. Son Libya olayında da ABD'nin müdahalenin başında görünmeme gayreti, Suriye sorununa Fransa ve Türkiye eliyle çözüm üretme arayışı Obama yönetiminin en azından geçiş sürecinde "perde arkasından liderlik" stratejisi izlediği izlenimi oluşturmaktadır. Bu sebeple ABD yönetiminin bu süreçte yardım alabileceği en stratejik ülke konumundaki Türkiye ile Ortadoğu'da tarihsel varlığının temel sebebi olan İsrail arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi için ilerleyen günlerde aktif bir şekilde çalışacağı düşünülmektedir. Nitekim BM'nin 2011 yılı Genel Kurul çalışmaları sırasında ABD Başkanı Barack Obama ile Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın yaptıkları görüşmenin ana maddelerinden birisinin İsrail-Türkiye gerginliği olduğu her iki tarafça da açıklanmıştır. Önümüzdeki aylarda da ABD'nin Türk-İsrail ilişkilerini bir kriz yönetimi stratejisiyle yakından izleyeceği ve gerektiğinde müdahale edeceği öngörülebilir.

Türkiye - İsrail İlişkileri Kronolojisi

2 Nisan 1947 - İngiltere BM'e resmen başvurarak Filistin Meselesinin BM Genel Kurulu'nun gündemine alınmasını, Genel Kurul'un bu konu için özel bir oturum yapmasını, meseleyi incelemek üzere özel bir komite kurmasını ve meselenin Genel Kurul'un sonbahardaki olağan toplantısında ele alınmasını istedi.

28 Nisan 1947 - BM Genel Kurulu İngiltere'nin isteği üzerine toplandı.

15 Mayıs 1947 - BM Genel Kurulu, Afganistan, Mısır, Irak, Lübnan, Suudi Arabistan, Suriye ve Türkiye'nin red oyu verdiği toplantısında 45 oyla "BM Filistin Özel Komitesi (United Nations Special Committee on Palestine - UNSCOP) kurulmasına, Bu Komite'nin 11 üyeden oluşmasına, komitenin raporunu en geç 1 Eylül 1947'de sunmasına karar verdi. Komite üyesi ülkeler Avustralya, Kanada, Çekoslovakya, Guatemala, Hindistan, İran, Hollanda, Peru, İsveç Uruguay ve Yugoslavya idi. Komite 16 Haziran 1947'de Kudüs'te çalışmaya başladı.

7 Temmuz 1947 - Suudi Arabistan BM Genel Sekreteri'ne başvurarak Filistin üzerindeki manda rejiminin sona erdirilmesine, Filistin'in tek ve bağımsız bir devlet olarak tanınmasına ilişkin bir maddenin BM Genel Kurulu'ndan geçirilmesini istedi. Aynı talep 14 Temmuz'da Irak'tan geldi.

1 Eylül 1947 - 31 Ağustos'ta çalışmalarını tamamlayan UNSCOP raporunu BM Genel Sekreteri'ne teslim etti. Rapor Azınlık ve Çoğunluk Planı olmak üzere iki ayrı yol haritası önermekteydi. Her iki plan da ilke olarak Filistin'in ister tek devletli olsun ister iki devletli olsun bağımsızlığının sağlanması ve manda yönetiminin kaldırılması, kutsal yerlerin BM kontrolünde tutulması, Filistin'in ekonomik bütünlüğünün sağlanması üzerinde duruyordu.

29 Kasım 1947 - ABD ve SSCB'nin Filistin'in taksimi tezini savunmaları sebebiyle oluşturulmuş olan *Ad hoc* komitelerin üzerinde çalışarak revizyondan geçirdiği Çoğunluk Planı BM Genel Kurulu'nun 181(II)A sayılı kararı olarak 13 red 10 çekimser oya karşılık 33 oyla kabul edildi. Plan BM'nin Filistin topraklarını Araplar ve Yahudiler arasında bölüştürülmesine karar vermiş oluyordu. Türkiye; Afganistan, Küba, Mısır, Yunanistan, Hindistan, İran, Irak, Lübnan, Pakistan, S. Arabistan, Suriye ve Yemen'le birlikte plana red oyu kullandı. Karar gereği İngiltere Aralık ayı itibarıyla askerlerini Filistin'den çekmeye başladı.

14 Mayıs 1948 - İngiltere'nin manda yönetiminin sona ermesine birkaç saat kala Tel-Aviv'de toplanan Yahudi Millî Konseyi (Vaad Leumi) yayınladığı bir deklarasyonla Yahudi devletinin kurulduğunu ilan etti. Bağımsızlığın ilanı ile Ben-Gurion başkanlığında 13 kişilik Geçici İsrail Hükümeti kuruldu. ABD Başkanı Truman, İsrail devletinin bağımsızlığının ilan edileceği daha evvelden kendisine bildirildiği için basın sekreteri vasıtasıyla bağımsızlığın ilanından 11 dakika sonra İsrail'in ve *De Facto* hükümetin tanındığını açıkladı.

14 - 15 Mayıs 1948 - İsrail'in bağımsızlık ilanından birkaç saat sonra Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak kuvvetleri üç koldan Filistin'e girmeye başladılar. Birinci Arap - İsrail Savaşı

resmen başladı. BM Güvenlik Konseyi'nin çatışmalar durmaz ve taraflar ateş-kes ilan etmezlerse BM Antlaşması'nın 39.maddesini yürürlüğe sokacağını açıklaması üzerine 18 Temmuz'da taraflar ateş-kes ilanını kabul ettiler.

14 Ekim 1948 - Ateşkes bozuldu. Mısır ordusunun lojistik destek üsleri olan Gazze, Han Yunis ve Rafa'nın birbirleri ile bağlantısını kesen İsrail ordusu Sina Yarımadasına girdi. İsrail kuvvetleri Vâdi Arabâ'dan Kızıl Deniz'in Akabe Körfezi'ne ulaşarak Güney Filistin'i kontrol altına aldılar. İsrail - Mısır arasında mütareke 24 Şubat 1949'da; İsrail - Lübnan arasında mütareke 23 Mart 1949'da, İsrail - Ürdün arasında mütareke 3 Nisan 1949'da; İsrail - Suriye arasında mütareke 20 Temmuz 1949'da imzalandı.

11 Aralık 1948 - BM Genel Kurulu toplantısında 194(III) nolu BM kararı alındı. 15 maddeden oluşan bu karar temel olarak üç unsur içermektedir. Birincisi üç üyeli bir "Filistin Uzlaştırma Komisyonu" kurulmuştur. Komisyona Türkiye, ABD ve Fransa seçilmiştir. Türkiye'yi komisyonda Ulus Gazetesi Başyazarı Hüseyin Cahid Yalçın temsil etmiştir. İkincisi Kudüs şehri, sınırları güneyde Bethlehem (Beytüllahim), kuzeyde Nazareth (Nasiriye) olacak şekilde BM gözetimine bırakılıyordu. Üçüncü unsur Filistinli mültecilerle ilgiliydi. Buna göre komşularıyla barış içerisinde yaşayacak olan Filistinlilerin evlerine dönmeleri sağlanacak, dönmek istemeyenlerin zararları karşılanacaktı.

28 Mart 1949 - Türkiye İsrail'i resmen tanıdı. Türkiye İsrail'i tanıyan halkı Müslüman ilk ülke oldu.

23 Ocak 1950 - İsrail Parlamentosu Kudüs'te toplanarak Kudüs'ü İsrail'in baş şehri ilan etti.

2 - 9 Mart 1950 - Türkiye'de ve İsrail'de ilk maslahatgözarlar göreve başladı.

4 Temmuz 1950 - Türkiye ile İsrail arasında "Ticaret ve Ödeme Antlaşması" imzalandı. Türkiye ile İsrail arasında siyasi ilişkilerin ilk somut adımı atılmış oldu. Bu antlaşmadan sonra özellikle ticarî ilişkilerde gelişme gözlemlendi.

5 Şubat 1951 - Türkiye ile İsrail arasında "Hava Ulaştırma Anlaşması" imzalandı.

Eylül 1952 - Dünya Yahudi Kongresi başkanı Dr. Perlzweig Türkiye'yi ziyaret etti. Perlzweig ziyaretinde Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü ile de görüştü.

Mayıs 1953 - İsrail'de bazı üniversitelerde "Türklerin İstanbul'u Fethinin 500.Yılı" başlıklı konferanslar tertip edildi. Etkinliklerin daha çok kutlama havasında geçmesi Ankara'da memnuniyet yarattı.

19 Ekim 1954 - Türkiye ile Irak arasında yapılan ikili görüşmelerin ardından yapılan açıklamalar İsrail'de huzursuzluk yarattı. ABD Dışişleri Bakanı Dulles'in "Çevreleme Politikası" stratejisi çerçevesinde SSCB'nin Ortadoğu'ya girişini jeo-politik olarak engellemek üzere bu ülkeler arasında bir pakt teşkil ettirilmesi düşünülmüyordu. Yapılan görüşme, kurulması düşünülen Paktın temellerini attı. İsrail kurulan paktta Türkiye'nin aldığı

rolün, Arap - İsrail uyuşmazlığında Araplardan yana tavır alındığının bir göstergesi olduğunu açıkladı.

24 Şubat 1955 - Türkiye ile Irak arasında “Bağdat Paktı” adı verilen bir ittifak antlaşması imzalandı. İttifaka 4 Nisan 1955’te İngiltere de katıldı. Türkiye ve Irak Bağdat Paktı’na diğer Ortadoğu ülkelerinin de katılacağını umuyorlardı ama bölgenin siyasi atmosferi buna müsait değildi. Mısır, S. Arabistan ve Suriye Bağdat Paktı’nı batının İsrail’i korumak üzere yeniden bölgeye gelişi olarak yorumlarken; İsrail Pakтын İsrail’i tehdit ettiğini, pakтын İsrail’e karşı Arap saldırganlığını arttıracaklarını açıkladı. Bağdat Paktı Nasır’ın Batı’dan tamamen uzaklaşmasını ve SSCB’nin Ortadoğu politikasına yeniden angaje olmasının yolunu açtı.

26 Şubat 1955 - Bağdat Paktı’nı yorumlayan Irak Başbakanı, İsrail’in bu pakta hiçbir zaman üye olamayacağını söyledi.

Mart 1955 - İsrail hükümeti Türkiye’ye bir nota verdi. Notada Türkiye’nin İsrail’e yönelik geçmişte yaptığı olumlu açıklamaların altı çizilerek, Türkiye’nin politikasında bir değişiklik olup olmadığının açıklığa kavuşturulması istendi. İsrail’in Bağdat Paktı’na yönelik eleştirel tavrı Türk tarafında rahatsızlık yarattı. Türkiye İsrail Büyükelçisi’nin randevu taleplerine karşılık vermeyerek İsrail’in Türkiye misyonunu bir gözlem misyonu haline dönüştürdü.

19 Ocak 1956 - Türkiye, İsrail’in Suriye ve Mısırlılara yönelik şiddet eylemlerinin tartışıldığı BM Güvenlik konseyi toplantısında ABD, İngiltere, Fransa, SSCB, Belçika ve Yeni Zelanda ile birlikte İsrail’i kınadı. BM Güvenlik Konseyi aynı gün aldığı kararla İsrail’in Güvenlik Konseyi kararlarını uygulamamasından ötürü İsrail’i kınadı.

26 Temmuz 1956 - Mısır Devlet Başkanı General Cemal Abdülnasır Süveyş Kanalı’nın millileştirildiğini duyurdu. Nasır’ın kararı üzerine durumu gözden geçiren ABD, İngiltere ve Fransa 1888 İstanbul Sözleşmesi’ne taraf olan devletlerin katılacağı bir konferans çağrısı yapmaya karar verdiler.

16 Ağustos 1956 - 1888 İstanbul Sözleşmesi’ne taraf olan 22 devletin katılımıyla Londra Konferansı başladı. Türkiye de, 1888 İstanbul Sözleşmesi’ne Osmanlı Devleti de taraf olduğu için Londra Konferansı’na katıldı.

23 Eylül 1956 - Fransa, Süveyş Kanalı’nın millileştirilmesi meselesini BM Güvenlik Konseyi’nin gündemine getirdi. Güvenlik Konseyi’nde soruna ilişkin görüşmeler devam ederken Fransa İsrail’le birlikte bir takım askerî planlar üzerinde çalışmaya başladı. Plana göre İngiltere ve Fransa’nın saldırgan gözükmemesi için İsrail Mısır’a saldıracak; Fransa ve İngiltere saldırıyı bahane ederek Kanal bölgesine asker çıkaracaktı.

29 Ekim 1956 - İsrail kuvvetleri Mısır’a saldırdı. İngiltere ve Fransa’nın taraflara gönderdiği ultimatoma İsrail tarafından kabul edildi ancak Mısır ultimatomu reddetti. İngiltere ve Fransa kanal bölgesine asker çıkardı. Asker çıkarma kararı uluslararası kamuoyundan büyük tepki aldı. Fatin Rüştü Zorlu yaptığı açıklamada “İngiltere ve Fransa’nın Mısır’a karşı silah kullanmasından üzüntü duyduklarını, nedeni ne olursa olsun bu tür hareketleri uluslararası hukukun bir ihlali olarak değerlendirmek gerektiğini” söyledi.

Kasım 1956 - Bağdat Paktı'nın İngiltere hariç dört üyesi Tahran'da toplanarak İsrail'i kınama kararı aldı.

26 Kasım 1956 - Türkiye Süveyş Krizi sebebiyle oluşan ulusal ve uluslararası havanın etkisiyle İsrail Büyükelçisi Şevkati İstinyeli'yi merkeze çağırdı.

3 Aralık 1956 - İngiltere ve Fransa oluşan baskıyı azaltmak için Kanal bölgesindeki askerlerini çekeceklerini açıkladılar.

19 Aralık 1956 - İsrail'in Ankara'daki Büyükelçisi Tel-Aviv'e geri çağırıldı.

10 Ekim 1957 - Türkiye, Suriye sınırına asker yığmaya başladı. Suriye 6 Ağustos'ta SSCB ile "Ekonomik ve Teknik Yardım Antlaşması" imzalamıştı. Bu durum Türkiye'de ciddi rahatsızlık meydana getirmişti.

21 Ekim 1957 - Türkiye ile Suriye arasında baş gösteren bunalımın sona ermesi için Kral Suud arabuluculuk teklif etti. Kral Suud'un teklifi iki tarafça da kabul edildi.

1 Şubat 1958 - Suriye ve Mısır birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurdular. 11 Mart 1958'de Türkiye BAC'ı tanıdı.

Nisan 1958 - İsrail Başbakanı Ben-Gurion Araplara karşı bölgenin Arap olmayan unsurlarıyla bir "Çevresel Pakt" planı üzerinde çalışıyordu. Bu çerçevede İran ve Etiyopya ile müzakerelerde bulunmuştu. ABD Dışişleri Bakanı Dulles tarafından bu plandan haberdar edilen Türkiye ile İsrail arasında Çevresel Pakt için görüşmeler başladı. Türkiye'nin İsrail'le tekrar görüşmeye başlamasında Suriye ve Mısır'ın birleşme kararı etkili olmuştur.

28 Ağustos 1958 - İsrail Başbakan'ı Ben-Gurion, Dışişleri Bakanı Golda Meir, Dışişleri Müsteşarı Şimon Peres, Genel Kurmay Başkanı Zvi Zur Ankara'da Başbakan Adnan Menderes ile görüştü. İsrail heyetini taşıyan uçağın Ankara'ya iniş sebebi uçağın motorunda meydana gelen ufak çaplı bir arıza sebebiyle zorunlu bir iniş olarak duyuruldu.

29 Ağustos 1958 - Ortadoğu'da radikalliğe ve Sovyet nüfuzuna karşı Türkiye - İsrail Gizli İşbirliği Antlaşması imzalandı.

18 Mart 1960 - Türkiye ile İsrail arasında ticaret antlaşması imzalandı.

27 Mayıs 1960 - Türkiye'de ordu yönetime el koydu. Yeni yönetim Ortadoğu ülkeleri ile ilişkileri ilerletme stratejisi izledi. Bu durum ilerleyen yıllarda Türkiye - İsrail ilişkilerinin düşük yoğunlukta devam etmesi ile neticelendi.

14 Mayıs 1967 - Mısır silahlı kuvvetleri alarm durumuna geçirildi, Sina Yarımadası'na asker sevkıyatı başladı. Ürdün'de de seferberlik ilan edildi. BM Genel Sekreteri Sithu U Thant durumu "çok vahim" diye niteledi.

18 Mayıs 1967 - Mısır devlet Başkanı General Cemal Abdülnasır BM Genel Sekreteri'ne bir telgraf göndererek Mısır ve İsrail arasında bulunan ve Mısır'ın isteği üzerine yerleştirilmiş olan BM Barış Gücü birliklerinin çekilmesini istedi.

22 Mayıs 1967 - Mısır devlet Başkanı Nasır yaptığı açıklamada İsrail'in Akabe Körfezi'nden Kızıldeniz'e çıkışını sağlayan Tiran Boğazı'nı kapadığını ilan etti.

28 Mayıs 1967 - Ortadoğu'da artan gerilim üzerine Türkiye bölgede görev yapan Büyükelçilerini Ankara'da topladı. Toplantı sonrası yapılan açıklamada "Hükümetin komşularıyla iyi dostluk münasebetleri çerçevesinde Türkiye ile Arap memleketleri arasındaki mevcut yakın ilişkileri de göz önünde bulundurduğu" ifade edildi.

5 Haziran 1967 - İsrail Mısır Havaalanlarını vurdu. Bu olay tarihe "Altı Gün Savaşları" diye geçen Arap - İsrail Savaşı'nı başlattı.

6 Haziran 1967 - Savaşın başlaması üzerine bir açıklama yapan Türkiye Dışişleri Bakanı Zafer Sabri Çağlayangil "Türkiye'nin topraklarındaki üslerin Araplara karşı bir oldubittiyle kullanılmasının söz konusu olamayacağını" söyledi.

10 Haziran 1967 - Akşam saatlerinde Suriye ile İsrail arasında yapılan bir ateşkesin yürürlüğe girmesi ile savaş sona erdi. İsrail Mısır ve Suriye topraklarında ilerleyip, Suriye topraklarında stratejik öneme sahip Golan tepelerini ele geçirdi. Ayrıca Kudüs'ün tamamı da İsrail kontrolüne geçti. Türkiye savaş devam ederken ve savaştan sonra Arap ülkelere yaklaşık 600 bin dolarlık yardımda bulundu.

21 Ağustos 1969 - Müslümanlarca kutsal kabul edilen el-Aksâ Camii Denis Michael Rohan adlı birisi tarafından kundaklandı. Camide çıkan yangın Müslüman dünyasında büyük bir infiale yol açtı.

22 Ağustos 1969 - Başbakan Süleyman Demirel bir açıklama yaparak Türkiye'nin Mescid-i Aksâ yangın felaketi karşısında bütün Müslüman ülkelerin yanında yer aldığını açıkladı.

22 Eylül 1969 - Mescid'ü-l Aksa'nın yakılması üzerine 25 İslam ülkesi devlet ve hükümet başkanları Rabat'ta toplanarak bir İslam Konferansı Örgütü kurulması çalışmalarını başlattılar. Toplantıya Türkiye adına Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil katıldı. Çağlayangil sonuç bildirisinde Türkiye BM kararları çerçevesinde Filistin meselesinin çözümünden taraf olduğu ve Filistin meselesinin ulusal haklar bağlamında değil insan hakları çerçevesinde ele alınması gerektiği ibaresini ekletmiştir. Konferansta Arap ülkeleri İsrail'i tanımış olan Türkiye, İran, Mali, Senegal, Nijer gibi ülkelerin İsrail'le diplomatik ilişkileri sonlandırması çağrısında bulunmuş ancak çağrı İsrail'i tanıyan ülkeler tarafından kabul görmemiştir.

12 Mart 1971 - Türk Silahlı Kuvvetleri hükümete muhtıra verdi. Görevdeki Süleyman Demirel hükümeti istifa etti.

6 Ekim 1973 - Mısır ve Suriye askerî kuvvetleri İsrail'e sürpriz bir saldırı gerçekleştirdiler. Saldırı Yahudilerin Yom Kipur Bayramı'na rastladığı için Yom Kipur Savaşı da denilmiştir. Savaşın başlaması üzerine Türkiye tarafsızlığını ilan etti. Ancak Türkiye'nin tarafsızlığı Araplar lehine bir tarafsızlık olmuştur. Örneğin SSCB uçakları Türk hava sahasını kullanarak

Araplara silah taşımış ve Türkiye buna müsaade etmiştir. Ancak ABD, Türkiye'deki NATO üslerini kullanarak İsrail'e yardım etmek istemiş, Türkiye buna müsaade etmemiştir.

27 Ekim 1973 - Yom Kipur Savaşı sağlanan ateşkesle birlikte sona erdi.

26 - 28 Kasım 1973 - OAPEC (Organization of Arab Petroleum Exporting Countries) üyesi ülkeler Cezayir'de bir araya geldi. Toplantıda alınan en önemli karar İsrail'i destekleyen tüm ülkelere petrol ambargosunun uygulanmasının kararlaştırılmasıydı. Türkiye hem OAPEC'in aldığı bu karar sebebiyle hem de 1967 savaşıdan beri İsrail'e karşı sürdürdüğü politika sebebiyle İsrail'le ilişkileri en alt seviyede tutmaya özen gösterdi. Öyle ki Mart 1974'te OAPEC ülkeleri ambargo kararını kaldırdıklarında bile Türkiye İsrail'le ilişkileri ilerletmek için bir arayış içerisinde olmadı.

Ocak 1975 - Türkiye FKÖ'yü (Filistin Kurtuluş Örgütü) tanıdığını açıkladı. FKÖ 1974 yılında Arap Birliği ve İslam Konferansı Örgütü tarafından Filistin halkının tek meşru temsilcisi olarak tanınmıştı. BM Genel Kurulu'nda 22 Kasım 1974 yılında yapılan oylama ile alınan bir kararla FKÖ'nün BM organlarının toplantılarına gözlemci olarak katılması kabul edilmişti.

10 Kasım 1975 - Türkiye, BM Genel Kurulu'nda görüşülen "Siyonizmin bir tür ırkçılık olduğu" yönündeki karar tasarısına kabul oyu verdi. Bu karar 1991 yılına kadar yürürlükte kaldı.

17 Eylül 1978 - Mısır ile İsrail arasında Camp David Antlaşması imzalandı. Türkiye adına açıklama yapan Dışişleri Bakanı Gündüz Ökçün henüz bir değerlendirme yapmak için erken olduğunu, fakat İsrail'in 1967 sınırlarına çekilmemesi ve FKÖ'nün sürecin dışında bırakılması halinde soruna adil bir çözüm bulunmasının çok zor olduğunu söyledi.

30 Temmuz 1980 - İsrail Parlamentosu kabul ettiği bir yasayla Kudüs'ü İsrail'in daimi başkenti ilan etti. Türkiye yasayı kınadığını açıkladı.

28 Ağustos 1980 - Türkiye, kamuoyundan gelen tepkiler sebebiyle Kudüs Konsoloslugu'nun kapatıldığını açıkladı.

12 Eylül 1980 - Türkiye'de ordu yönetime el koydu.

26 Kasım 1980 - Türkiye - İsrail ilişkileri, diplomatik ilişkilerdeki en alt seviye olan ikinci kâtiplik düzeyine indirildi.

2 Aralık 1980 - Bülent Ulusu Hükümeti aldığı bir kararla İsrail'le olan diplomatik ilişkileri sekreterlik seviyesine indirdi, İsrail'in de bu kararı takip etmesi çağrısında bulunuldu.

Ocak 1981 - 61 Amerikalı senatör Türkiye'nin Amerikan Büyükelçiliğine gönderdiği bir mektupla Türkiye'nin İsrail'le ilgili izlediği politikaların Türk - Amerikan ilişkilerine olumsuz yansıtacağı uyarısında bulundu.

8 Haziran 1981 - İsrail, Irak'ta inşa edilmekte olan Osirak nükleer reaktörünü bir hava saldırısıyla imha etti. Türkiye, BM Genel Kurulu'nda İsrail'in saldırısının gündemde olduğu oylamada alınan İsrail'in saldırısının kınanmasını isteyen ülkelerle birlikte hareket etti.

Aralık 1981 - İsrail, Golan Tepeleri'ni ilhak ettiğini açıkladı.

Şubat 1982 - BM Güvenlik Konseyi'nin 497 sayılı kararına (İsrail'in Golan Tepeleri'ni ilhakının uluslararası hukuk açısından hükümsüz olduğuna yönelik karar) istinaden BM Genel Kurulu'nda İsrail'in kınanması için yapılan oylamada Türkiye çekimser kaldı.

14 Şubat 1982 - Kenan Evren Yahudi cemaati lideri David Asseo ile görüştü.

5 Haziran 1982 - İsrail Lübnan'ı işgal ederek Filistinlilere karşı temizleme harekati başlattı. Özellikle Lübnanlı Falanjistlerin Sabra ve Şatilla Kamplarına saldırarak 1000 kadar Filistinliyi öldürmesi Türkiye'de halk arasında tepkiye sebep oldu. Ancak Lübnan'ın işgali Türk - İsrail ilişkilerinde bir yumuşama evresinin de başlangıcı oldu. İsrail, Lübnan'a başlattığı saldırılarda Ermeni terör örgütleri ASALA ve JCGA kamplarına da girileceğini Ankara'ya ileterek Türk görevlilerini de operasyonlara katılmaya davet etmişti. Türkiye bu çağrıya olumlu yanıt verdi ve Türk görevlilerin yer aldığı operasyonlarda JCGA ve ASALA kampları tamamen tahrip edilirken, JCGA lideri Agop Ahcıyan'ın öldürüldü.

27 Mart 1985 - Turgut Özal Amerika gezisinde Yahudi lobisi ile temas kurdu.

Aralık 1987 - FKÖ lideri Yaser Arafat'ın çağrısıyla Batı Şeria ve Gazze'de "Birinci İntifada" başladı.

15 Kasım 1988 - Filistin Ulusal Konseyi Cezayir'deki toplantısında Filistin devletinin kurulduğunu ilan etti. Türkiye aynı gün Filistin Devleti'ni tanıdığını açıkladı.

Eylül 1989 - BM Genel Kurulu'nun açılışı sırasında İsrail'in toplantıya alınıp alınmaması kararının tartışıldığı toplantıda Türkiye red oyu verdi.

30 Ekim 1991 - Madrid Konferansı toplandı. Ortadoğu Barış Süreci başlamış oldu.

31 Aralık 1991 - Madrid Konferansı'nın olumlu havası içerisinde Türkiye Ankara'daki İsrail ve Filistin temsilciliklerinin Büyükelçilik düzeyine yükseltildiğini duyurdu.

Haziran 1992 - Turizm Bakanı Abdülkadir Ateş İsrail'i ziyaret etti. Bu ziyaret Türkiye'den İsrail'e ilk üst düzey ziyarettir.

Kasım 1992 - Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin İsrail'i ziyaret etti. Bu ziyaret esnasında "Karşılıklı Anlayış ve İşbirliğinin İlkeleri Muhtırası" imzalandı.

1992 - Oslo Barış Süreci başlatıldı. Türkiye İsrail'le diplomatik ilişkilerini yeniden büyükelçilik düzeyine yükseltti.

13 Ekim 1993 - Oslo Barış Süreci'ne konu olan antlaşma Beyaz Saray'da imzalanıp yürürlüğe girdi.

21 Nisan 1993 - Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın cenaze töreni için Ankara'ya gelen İsrail Dışışleri Bakanı Şimon Peres, Türk hükümetinden yetkililerle görüştü.

25 Ocak 1994 - İsrail Cumhurbaşkanı Ezer Weizmann Türkiye'yi ziyaret eden ilk İsrail Cumhurbaşkanı oldu. Görüşmelerde masada su alımı, turizm ve askeri işbirliği konuları vardı.

27 Şubat 1994 - İsrail Savunma Bakanlığı Müsteşarı İvni Nehum Ankara'yı ziyaret etti. İsrail'in F-4 ve F-5 uçaklarının modernizasyonunu yapmak istediği ve ilişkilerin geliştirileceği açıklandı.

31 Mart 1994 - İki ülke arasında Güvenlik Antlaşması imzalandı.

10 Nisan 1994 - Ankara'ya gelen Dışışleri Bakanı Şimon Peres, Türkiye'nin Ortadoğu Barış Süreci'nde daha aktif rol alması gerektiğini açıkladı.

3 Kasım 1994 - Başbakan Tansu Çiller ve beraberindeki 56 kişilik heyet İsrail'e gitti.

14 Ağustos 1995 - Hava Kuvvetleri Komutanlığı'na ait 54 adet F-4 uçağının modernizasyonunun İsrail'den sağlanacak devlet kredisi ile İsrail IAI kuruluşuna yaptırılması için Milli Savunma Bakanlığı ile İsrail IAI kuruluşu arasında 600 Milyon Dolar baz fiyatla sözleşme imzalandı.

23 Şubat 1996 - Askerî Alanda Eğitim ve İşbirliği Antlaşması imzalandı.

11 Mart 1996 - Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel İsrail'e gitti.

14 Mart 1996 - Dışışleri Bakanı Emre Gönensay ve İsrail Dışışleri Bakanı Ehud Barak tarafından imzalanan ve iki ülke arasındaki ilişkileri hızlandıracak Serbest Ticaret Alanı Antlaşması imzalandı. Antlaşma kapsamında 1 Ocak 2000 tarihine kadar iki ülke arasındaki gümrüklerin sıfırlanması öngörülüyordu. Antlaşma 24 Mayıs 1998'de Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

11 Nisan 1996 - İsrail, Lübnan topraklarına "Gazap Üzümleri" adlı bir askeri harekât düzenledi.

28 Haziran 1996 - Türkiye'de Necmeddin Erbakan başkanlığında Refah-Yol hükümeti kuruldu. İsrail Cumhurbaşkanı Weizmann bu gelişme üzerine "Türk ordusunun bir kenarda bekleyeceğini sanmıyorum" açıklamasını yaptı.

Ağustos 1996 - Türk Hava Kuvvetleri ve İsrail Hava Kuvvetleri ortak bir tatbikat gerçekleştirdiler.

28 Ağustos 1996 - Türkiye ile İsrail arasında "Savunma Sanayi İşbirliği Antlaşması" imzalandı.

27 - 28 Kasım 1996 - İsrail Savunma Bakanlığı Genel Direktörü David Ivry Türkiye'ye geldi. İki ülke arasındaki askeri anlaşmaların devamı olarak 1997 yılı için bir eylem planı kararlaştırıldı.

23 Aralık 1996 - Türkiye ile İsrail arasında Serbest Ticaret Antlaşması imzalandı.

Şubat 1997 - Türkiye Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı İsrail'i ziyaret etti.

28 Şubat 1997 - Gerçekleştirilen Milli Güvenlik Kurulu toplantısının ardından alınan kararlar Türk siyaset tarihine “28 Şubat” diye geçecek süreci somutlaştırdı. İlerleyen dönemde Refah - Yol iktidarı devrildi.

Ekim 1997- İsrail Genelkurmay Başkanı Şakak Türkiye'yi ziyaret etti. Ziyaretler esnasında askerî işbirliğinin kalıcı hâle getirilmesi amacıyla Savunma Sanayii Çalışma Grubu ve Politik-Askerî Çalışma Grubu adıyla iki ortak çalışma grubu oluşturuldu.

Ocak - Şubat 1998 - Türkiye, İsrail ve ABD donanmasından savaş gemilerinin katılımıyla Akdeniz’de “Güvenilir Denizkızı” adı verilen ortak bir tatbikat düzenlendi.

Şubat 1998 - Kara Kuvvetleri Komutanı Hüseyin Kıvrıkoğlu İsrail'i ziyaret etti.

Eylül 1998 - Türkiye Başbakanı Mesut Yılmaz İsrail'i ziyaret etti. Ziyaret sırasında Türkiye ve İsrail arasında Ekonomik İşbirliği Antlaşması imzalandı.

25 Ekim 1999 - 17 Ağustos 1999’da gerçekleşen “Marmara Depremi” mağdurları için İsrail tarafından yaptırılan 320 prefabrik konutlu “İsrail Köyü”nün açılışı için İsrail Başbakanı Ehud Barak Türkiye’ye geldi. Ayrıca İsrail’in Kanal 1 televizyonu da Türkiyeli depremzedeler için 1340000 dolar tutarında bir yardım topladı. Bu durum Türk tarafında memnuniyet doğurdu.

Nisan 2000 - İsrail Eğitim Bakanı Knesset’te yaptığı konuşmada ders kitaplarına “Ermeni Soykırımı”na ilişkin bilgilerin ekleneceğini söyledi. Bu durum Türkiye’de rahatsızlığa sebep oldu. Dışişleri Bakanlığı diğer bakanlıklara birer genelge göndererek 10 Mayıs 2000’deki İsrail Milli Günü resepsiyonuna temsilci gönderilmemesini istedi.

11 - 24 Temmuz 2000 - Camp David Zirvesi gerçekleşti. ABD Başkanı Bill Clinton, İsrail Başbakanı Ehud Barak ve Filistin otoritesi lideri Yaser Arafat Barış Süreci’nde nihai çözümü şekillendirmek için bir araya geldi ancak görüşmeler başarısızlıkla sonuçlandı.

28 Eylül 2000 - 1982’de Lübnan’da girişilen katliamların baş sorumlusu olarak gösterilen Likud Partisi lideri Ariel Şaron’un Mescid-i Aksâ’ya provokatif bir ziyaret gerçekleştirmesi Filistinlileri rahatsız etti. Bu olay 2. İntifada’nın başlaması ile neticelendi.

17 Ekim 2000 - Filistin’deki olayların sona erdirilmesi için Mısır’ın Şarm-el Şeyh kentinde bir toplantı gerçekleştirildi. Toplantıda BM bünyesinde faaliyet gösterecek bir Araştırma Komisyonu kurulması kararlaştırıldı. Oluşturulan komisyonda Türkiye Cumhuriyeti eski Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de yer aldı.

6 Şubat 2001 - İsrail’de Likud iktidara geldi. Ariel Şaron Başbakan oldu. Şaron’un Filistinliler üzerindeki sertlik yanlısı politikaları Ankara’yı huzursuz etmeye başladı.

8 Ağustos 2001 - Ariel Şaron Başbakan sıfatıyla Ankara'yı ziyaret etti. Türkiye İsrail'den Ortadoğu Barış Süreci'ni yeniden başlatacak adımların atılmasını isterken, İsrail Türkiye'den Filistinlileri silah bırakmaya ikna etmesini istedi.

Şubat 2002 - Suudi Prens Abdullah, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi karşılığında Arap devletlerinin İsrail'i tanımları garantisi öngören bir plan teklif etti. Arap Birliği'nin Mart 2002'de gerçekleştirdiği zirvede prens Abdullah'ın önerisi kabul edildi.

30 Mart 2002 – TSK'ya ait 170 M-60 tankının modernizasyon projesi bir İsrail firmasına verildi.

24 Haziran 2002 - İsrail Batı Şeria'yı işgal etmeye başladı.

3 Kasım 2002 - AK Parti gerçekleştirilen genel seçimler sonunda iktidara geldi.

28 Ocak 2003 - İsrail'de gerçekleştirilen seçimleri Ariel Şaron büyük farkla kazanarak yeniden Başbakan oldu.

16 Mart 2003 - Refah'ta bir mültecinin evinin yıkılmasını önlemeye çalışan Uluslararası Dayanışma Hareketi üyesi ABD vatandaşı Rachel Corrie bir İsrail buldozeri tarafından ezilerek öldürüldü. Olay uluslararası kamuoyunda rahatsızlığa sebep oldu.

Eylül 2003 - Dışişleri Bakanı Abdullah Gül AK Parti grup toplantısında “Aralarında İsrail'in de bulunduğu bölge ülkeleri Kuzey Irak'tan toprak alıyorlar” açıklamasında bulundu.

25 Şubat 2004 - Başbakan Erdoğan'ın resmi davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Almanya Başbakanı Gerhard Schröder, İsrail'in tüm uyarılara rağmen Batı Şeria'da yapımını sürdürdüğü Güvenlik Duvarı'nın sorunların çözümüne yardımcı olmayacağını ifade etti. İsrail Başbakanı Ariel Şaron, Güvenlik Duvarı'nın Uluslararası Adalet Divanı'nın 24 Şubat 2004 tarihli toplantısında ele alınmasından sonra yaptığı açıklamada Mahkeme'yi sirke benzeterek duvarın yapımını her ne pahasına olursa olsun tamamlayacaklarını söyledi.

4 Mart 2004 - Türkiye ile İsrail arasında yıllardır gündemde olan Manavgat Nehri'nden İsrail'e su satışına ilişkin anlaşma imzalandı. Anlaşma, Manavgat Nehri üzerindeki su arıtma ve dolum tesislerinden yılda 50 milyon metreküp arıtılmış suyun İsrail'e satışı hükmüne bağlandı. Anlaşmanın ayrıntılarının ve satışın ne zaman başlayacağını daha sonra yapılacak bir anlaşma ile belirleneceği açıklandı.

18 Mart 2004 - İsrail, HAMAS'ın liderlerinden Abdülaziz el-Rantisi'yi vurdu. Başta AB olmak üzere Türkiye, Fransa, Rusya, Mısır, Çin, Pakistan, İran ve İspanya saldırıyı kanunsuz ve kışkırtıcı olarak niteledi. BM Genel Sekreteri Kofi Annan İsrail'i kınayarak uluslararası hukukla bağdaşmayan yargısız infazlarını sonlandırması çağrısında bulundu.

15 Nisan 2004 - ABD Başkanı George W. Bush ve İsrail Başbakanı Ariel Şaron Washington'da bir araya geldiler. İsrail'in Gazze'den ve Batı Şeria'nın bir bölümünden çekilme kararını “tarihî ve cesur bir adım” diye niteleyen Bush, İsrail'in Batı Şeria'nın bir

bölümünün ilhakı anlamına gelen politikasını onaylaması Arap kamuoyunda büyük tepki doğurdu.

9 Temmuz 2004 - Uluslararası Adalet Divanı İsrail'in ördüğü Güvenlik Duvarı'nın hukuka aykırı olduğuna karar verdi.

11 Kasım 2004 - Filistin Ulusal Yönetimi Devlet Başkanı Yaser Arafat Fransa'da öldü.

16 Aralık 2004 - İsrail Refah ve Han Yunus Mülteci Kampları'na "Demir Portakal" adını verdiği askeri bir operasyon başlattı. Operasyonun başlatılması üzerine Türkiye Başbakanı R. Tayyip Erdoğan "Ortadoğu'daki bu gelişmeler (...) her şeyden önce insan hakları açısından, insanlık açısından gidişin ne derece bir fecaat olduğunu ortaya koymaktadır. (...) Bunun her şeyden önce affedilir, bağışlanır bir yanı yok. Ben (...) bütün sorumluluk sahibi devlet başkanlarını ortak dayanışmaya davet ediyorum ve bu konuda tavır almaya davet ediyorum" dedi. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ise İsrail'in son günlerdeki hareketlerinin tedirgin edici olduğunu açıkladı. Türk tarafından yapılan açıklamalar kendisine sorulan İsrail Dışişleri Bakanı Silvan Shalom yapılan açıklamaların Türk - İsrail ilişkilerinin doğasını etkileyebileceğini, bunun olmaması için ellerinden geleni yapacaklarını açıkladı.

Ocak 2005 - Dışişleri Bakanı Abdullah Gül İsrail'i ziyaret etti.

11 Mart 2005 - Uluslararası Terör ve Güvenlik Zirvesi için Madrid'e giden Başbakan Erdoğan burada İsrail Başbakan Yardımcısı Şimon Peres ile görüştü. Peres bu görüşmede Başbakan Erdoğan'a Gazze Şeridi'nin Türk firmalarının işbirliği ile geliştirilip bir turizm merkezi haline getirilmesi önerisinde bulundu.

27 - 28 Nisan 2005 - TOBB, Filistin Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu ile İsrail İmalatçılar Birliği heyetleri Ankara'da bir araya gelerek Ankara Forumu'nu kurdular. TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu Ankara Forumu başkanlığına seçildi. TOBB'un Eretz Sanayi Bölgesi'nde bir kalkınma projesi hazırlaması kararlaştırıldı. 29 Haziran'da TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu'nu arayan İsrail Başbakan Yardımcısı Şimon Peres projeden duyduğu memnuniyeti ve desteğini ifade etti.

2 - 3 Mayıs 2005 - Başbakan Erdoğan Filistin ve İsrail'i ziyaret etti.

4 Ocak 2006 - Dışişleri Bakanı Abdullah Gül Eretz Sanayi Bölgesi'nin geliştirilmesi projesi kapsamında bölgenin TOBB tarafından kurulacak bir şirkete 49 yıllığına kiralanmasına ilişkin mutabakat zaptını Ramallah'ta imzaladı.

5 Ocak 2006 - Türkiye Dışişleri Bakanı ile İsrail Dışişleri Bakanı arasında Eretz sanayi Bölgesi'ne TOBB tarafından kurulacak şirkete kolaylık gösterilmesine ilişkin ortak bir açıklama imzalandı.

Ocak 2006 - HAMAS Filistin seçimlerinden zaferle ayrıldı. HAMAS Siyasi Büro Şefi Halit Meşal Türkiye'yi ziyaret ederek AK Parti yetkilileriyle görüştü. Bu durum İsrail'de

huzursuzluk yarattı. İsrail Dışışleri Bakanlığı sözcüsü Ra'anan Gissin “Biz Abdullah Öcalan ile görüşseydik ne hissederdiniz?” diyerek İsrail’in tepkisini dile getirmiş oldu.

12 Temmuz - 14 Ağustos 2006 - İsrail ağır silahlarla ve hava araçlarıyla Lübnan’a girdi. 12 Temmuz 2006 tarihinde Lübnan’da üslenmiş olan Hizbullah’ın 2 İsrail askerini kaçırmayı ve İsrail’e Katyuşa Füzeleri fırlatması İsrail tarafından bir “savaş sebebi” olarak yorumlanmıştır. İsrail’in Lübnan müdahalesi BM Güvenlik Konseyi’nin 14 Ağustos 2006 tarihinde aldığı 1701 sayılı karar uyarınca durdurulmuştur. Saldırı esnasında 1000’den fazla sivil hayatını kaybetmiş çok sayıda insan yaralanmıştır. Türkiye Lübnan saldırısına çok sert tepki vermiştir.

Mart 2007 - Türkiye’nin İsrail ile Suriye arasındaki görüşmelerde kolaylaştırıcı rolü İsrail tarafından kabul edildi.

22 Aralık 2008 - İsrail Başbakanı Ehud Olmert Türkiye’ye bir çalışma ziyaretinde bulundu. Medya organları Olmert’in Başbakan Erdoğan’la Suriye ile yapılacak görüşmeler hakkında fikir alışverişinde bulunmak üzere geldiğini yazdı.

27 Aralık 2008 - İsrail, Gazze Şeridi’ne yönelik “Dökme Kurşun” operasyonunu başlattı. Türkiye saldırıya her düzeyde çok sert tepki verdi.

29 Ocak 2009 - Davos Dünya Ekonomik Forumu’nda “Gazze: Ortadoğu’da Barış Modeli” başlıklı panelde Türkiye Başbakanı R. Tayyip Erdoğan İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres’e sert çıktı. Başbakan Erdoğan’la Şimon Peres arasındaki tartışma siyasi tarihe “one minute çıkışı” olarak geçti.

14 Şubat 2009 - İsrail Kara Kuvvetleri Komutanı Avi Mizrahi’nin Başbakan Erdoğan’ın Gazze’deki tepkisine karşılık söylediği “Erdoğan önce aynaya baksın” sözleri için Türkiye İsrail’e nota verdi.

15 Ekim 2009 - TRT’de yayınlanan Ayrılık dizisinde İsrail düşmanlığı yapıldığı gerekçesiyle İsrail Türkiye’ye nota verdi. Dışışleri Bakanlığı’na çağrılan Türk Büyükelçisi ile İsrail Dışışleri Bakan Yardımcısı arasında yaşanan ve daha sonra “alçak koltuk krizi” diye adlandırılacak diyalog yaşandı.

Mart 2010 - İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH), İsrail’in Gazze’ye uyguladığı ambargoyu delmek ve Gazze halkının temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla biri üç bin tonluk yük gemisi, diğeri de 1000 kişilik yolcu gemisi satın aldı. İHH İnsani Yardım Vakfı başkanı Fehmi Bülent Yıldırım, Mayıs ayında Gazze’ye doğru yola çıkacaklarını açıkladı.

27 Mayıs 2010 - 27 Mayıs 2010 günü yolcuların gümrükteki işlemlerinin tamamlanmasının ardından *Mavi Marmara* gemisi yardım gönüllüsü 560 kişi ile birlikte yola çıktı.

31 Mayıs 2010 -Yardım gemileri İsrail silahlı kuvvetlerince durduruldu. İsrail askerlerinin gemiye çıkması esnasında aktivistlerin mukavemet etmesi üzerine, İsrail güçleri sivillere ateş açtı. Açılan ateş sonucunda biri ABD vatandaşı olmak üzere 9 aktivist öldü, 23’ü ağır 54 kişi

yaralandı. Gemiler İsrail'in Aşdod Limanı'na çekildi. Aktivistler gözaltına alındı. Türkiye Başbakanı R. Tayyip Erdoğan Dışışleri Bakanı ile birlikte Latin Amerika ziyaretinde bulunuyordu. Haber alınır alınmaz program iptal edildi. Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu BM Güvenlik Konseyi'ni acil toplantıya çağırarak üzere New York'a geçti.

1 Haziran 2010 - BM Güvenlik Konseyi İsrail'in Mavi Marmara gemisine yaptığı silahlı saldırıyı görüşmek üzere acil toplandı. Toplantı neticesinde İsrail Devletinin yaptığı operasyon esnasındaki ölümlere yol açan davranışları kınayan ve özellikle Gazze'ye uygulanan abluka'nın kaldırılmasıyla ilgili 1850 ve 1860 nolu konsey kararlarına uyması gerektiğini belirten bir bildiri yayınlandı. Türkiye İsrail'den öncelikli olarak yardım malzemesinin Gazze'ye ulaştırılması, tutukluların derhal serbest bırakılması, gemilerin serbest bırakılması, özür, mağdurlara ve ailelerine tazminat taleplerinde bulundu.

1 Haziran 2010 - Türkiye NATO Kuzey Atlantik Konseyi'nin acil koduyla toplanmasını istedi. Açıklama yapan NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen İsrail'den "sivilleri ve gemileri derhal bırakmasını" istedi.

2 Haziran 2010 - İsrail'in Mavi Marmara gemisine yaptığı saldırı Türkiye'de büyük bir infial meydana getirdi. Ankara'daki İsrail Büyükelçiliği'ne çıkan yollar ölçsüz gösteriler olabilir endişesiyle kapatıldı. İstanbul'daki İsrail Başkonsolosluğu önünde de yoğun gösteriler oldu.

2 Haziran 2010 - Başbakan Erdoğan AK Parti grubunu topladı. "İsrail'in Gazze'ye insani yardım götüren gemilere yaptığı kanlı katliamın her türlü laneti hak etmiş bir katliam" olduğunu söyleyen Erdoğan "zorbalar, haydutlar, korsanlar bile belli ahlâk kurallarına uyarlar. Hiçbir hassasiyete uymayanlara bu sıfatı yakıştırmak bile iltifat olur" cümleleriyle açıkça İsrail'i hedef aldı.

2 Haziran 2010 - İsrail adına açıklama yapan İsrail Dışışleri Bakanı Avigdor Lieberman "Askerlerimize el kaldıran herkes, yasaların gerektirdiği şekilde cezalandırılacak" dedi. Lieberman ayrıca Tayland, Afganistan, Pakistan, Irak ve Hindistan gibi ülkelerde son bir ay içinde 500'den fazla kişinin öldüğünü hatırlatarak uluslararası toplumun buralardaki ölümler karşısında sessiz ve pasif kalmasına rağmen sadece İsrail'i, "hem de savunma eyleminden dolayı kınadığını" savundu ve uluslararası toplumu iki yüzlülükle suçladı.

2 Haziran 2010 - Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in emriyle Refah Sınır Kapısı açıldı. Gazze'ye uygulanan ambargo hafifletilmeye çalışıldı.

1 Temmuz 2010 - Mavi Marmara Saldırısı sonrası taraflar arasındaki ilk temas Brüksel'de gerçekleşti. Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile İsrail hükümetinin güvercin kanadından Sanayi Bakanı Eliazer Brüksel'de gizlice görüşti.

2 Ağustos 2010 - BM Genel Sekreteri Ban-ki Moon tarafından BM bünyesinde faaliyet gösterecek olan ve Mavi Marmara saldırısını uluslararası hukuk açısından inceleyip BM'yi bilgilendirmeyi amaçlayan bir komisyon kuruldu. Komisyonda Türkiye'yi emekli Büyükelçi Özdem Sanberk Temsil etti. Komisyonun başkanlığını ise Yeni Zelanda eski Başbakanı Sir Geoffrey Palmer üstlendi.

27 Eylül 2010 - BM İnsan Hakları Komisyonu İsrail'in Mavi Marmara saldırısı ile ilgili raporunu yayınladı. Raporda İsrail suçlu bulundu, uluslararası hukuku ihlal ettiği ifade edildi. Komisyonun hazırladığı rapora göre 8 Türk vatandaşı ile Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı Furkan Doğan İsrail Komandoları tarafından "infaz" yöntemiyle öldürüldü. Raporda, 19 yaşındaki Furkan Doğan'ın elindeki küçük kamera ile çekim yaparken 2 kere kafasından olmak üzere defalarca vurulduğu ifade edildi. Adli tıp raporundan yola çıkarak Furkan Doğan'ın güvertede bilinci açık ya da yarı bilinç kaybıyla bir zaman yattığı ve daha sonra yüzünden vurulduğu tespit edildi. Bu tespitler üzerine İnsani Yardım Vakfı temsilcileri, aktivistler ve Filoda bulunan bütün Türkleri temsil eden 3 avukattan oluşan bir heyet 14 Ekim 2010 tarihinde Lahey'de bulunan Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne başvuruda bulundu.

3 Aralık 2010 - Haifa yakınlarında Karmel Dağı'nda yangın çıktı. İsrail yangını söndürmede yetersiz kalınca Türkiye, Başbakan Erdoğan'ın talimatıyla yangın söndürme uçakları gönderdi. Bu gelişme sonrası İsrail Başbakanı Netanyahu Başbakan Erdoğan'ı arayarak teşekkür etti.

17 Aralık 2010 - İsrail ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Anlaşması imzaladı. Ankara antlaşmaya sert tepki gösterdi.

Eylül 2011 - Palmer Raporu henüz açıklanmamışken bazı uluslararası yayın organlarına sızdırıldı. İsrail'in Gazze ablukasını meşru gören rapor Türkiye tarafından kabul edilmedi. İsrail ise raporu kabul ettiğini açıkladı. Türkiye Palmer Raporu'nun sonucu doğrultusunda İsrail'le ilişkilerin düzeltilmesi için beş ana başlık altında toplanabilecek bir yaptırım kararı açıkladı. Karara göre ;

1- Türk İsrail diplomatik ilişkileri ikinci kâtip düzeyine indirilecektir. İkinci katip düzeyi üzerindeki tüm görevliler, başta büyükelçi olmak üzere üç gün içinde ülkelerine geri döneceklerdir.

2- Türkiye ile İsrail arasındaki askeri anlaşmaların tümü askıya alınmıştır.

3- Doğu Akdeniz'de en uzun kıyısı bulunan sahildevlet olarak Türkiye, Doğu Akdeniz'de seyrü-sefer serbestisi için gerekli gördüğü her türlü önlemi alacaktır.

4- Türkiye İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ablukayı tanımamaktadır. İsrail'in 31 Mayıs 2010 tarihi itibarıyla Gazze'ye yönelik uyguladığı ambargonun Uluslararası Adalet Divanı'nda incelenmesini sağlayacaktır. Bu doğrultuda BM Genel Kurulu'nu harekete geçirmek için girişimlere başlanacaktır.

5- İsrail saldırısının Türk ve yabancı tüm mağdurlarının mahkemelerdeki hak arama girişimlerine gereken her türlü destek verilecektir.

19 Eylül 2011 - İsrail basını İsrail ortaklı Amerikan şirketi Noble'in Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Doğu Akdeniz'de petrol ve doğal gaz arama çalışmalarına başladığını yazdı.

20 Eylül 2011 - Türkiye ile KKTC arasında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu tarafından New York'ta Kıta Sahanelığı Sınırlama Anlaşması imzalandı. Bu çerçevede KKTC Bakanlar Kurulu bir karar alarak Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'ndan teknik destek talebinde bulundu. 9 Eylül Üniversitesi'ne ait olan Piri Reis Sismik Araştırma Gemisi mürettebatıyla birlikte 23 Eylül günü denize açıldı.

Ekler

Ek - 1) Türkiye - İsrail Ticari İlişkileri (Dolar)

Yıllar *	İsrail'e İhracat	Toplam İhracat	İsrail'den İthalat	Toplam İthalat
1969	4.534.581	536.833.567	1.732.312	801.236.328
1970	2.707.823	588.476.256	1.631.218	947.604.418
1971	6.455.198	676.601.589	1.764.690	1.170.840.475
1972	10.927.196	884.969.100	2.829.300	1.562.549.821
1973	12.329.230	1.317.083.403	2.977.003	2.086.215.921
1974	5.448.209	1.532.181.766	8.045.623	3.777.501.259
1975	3.643.399	1.401.075.185	14.672.786	4.738.558.086
1976	5.129.661	1.960.214.496	11.350.567	5.128.647.053
1977	6.444.093	1.753.026.027	22.800.263	5.796.277.813
1978	6.609.685	2.288.162.689	62.187.444	4.599.024.565
1979	6.455.301	2.261.195.302	45.227.887	5.069.431.611
1980	7.546.155	2.910.121.619	31.909.606	7.909.364.105
1981	8.897.866	4.702.934.406	14.861.511	8.933.373.864
1982	7.657.214	5.745.973.370	26.169.666	8.842.665.488
1983	10.501.646	5.727.833.673	31.737.432	9.235.002.089
1984	8.516.621	7.133.603.594	32.420.194	10.757.032.353
1985	12.443.986	7.958.009.699	33.373.500	11.343.376.345
1986	22.255.665	7.456.725.601	33.723.021	11.104.771.288
1987	21.683.505	10.190.049.416	39.684.308	14.157.806.908
1988	40.819.754	11.662.024.117	49.976.002	14.335.397.805
1989	30.798.816	11.624.691.720	60.568.853	15.792.142.914
1990	46.504.167	12.959.287.612	62.515.652	22.302.125.589
1991	78.670.292	13.593.462.021	78.045.946	21.047.013.873
1992	89.851.380	14.714.628.825	97.075.541	22.871.055.114
1993	80.232.198	15.345.066.893	121.792.906	29.428.369.530
1994	178.077.883	18.105.872.075	125.890.785	23.270.019.027
1995	239.767.109	21.637.040.881	166.634.765	35.709.010.773
1996	254.780.693	23.224.464.973	192.627.422	43.626.642.496
1997	391.513.896	26.261.071.548	233.681.124	48.558.720.673
1998	479.506.911	26.973.951.738	282.827.452	45.921.391.902
1999	585.238.616	26.587.224.962	298.257.111	40.671.272.031
2000	650.141.901	27.774.906.045	505.481.677	54.502.820.503
2001	805.217.561	31.334.216.356	529.489.361	41.399.082.953
2002	861.433.736	36.059.089.029	544.466.514	51.553.797.328
2003	1.082.998.166	47.252.836.302	459.488.300	69.339.692.058
2004	1.315.292.356	63.167.152.820	714.142.767	97.539.765.968
2005	1.466.912.916	73.476.408.143	804.690.519	116.774.150.907
2006	1.529.158.098	85.534.675.518	782.149.470	139.576.174.148
2007	1.658.194.864	107.271.749.904	1.081.742.961	170.062.714.501
2008	1.935.234.789	132.027.195.626	1.447.918.834	201.963.574.109

2009	1.522.436.016	102.142.612.603	1.074.726.958	140.928.421.211
2010	2.080.147.766	113.883.219.184	1.359.638.700	185.544.331.852
2011	1.610.157.352	88.729.955.106	1.344.081.074	160.114.112.466

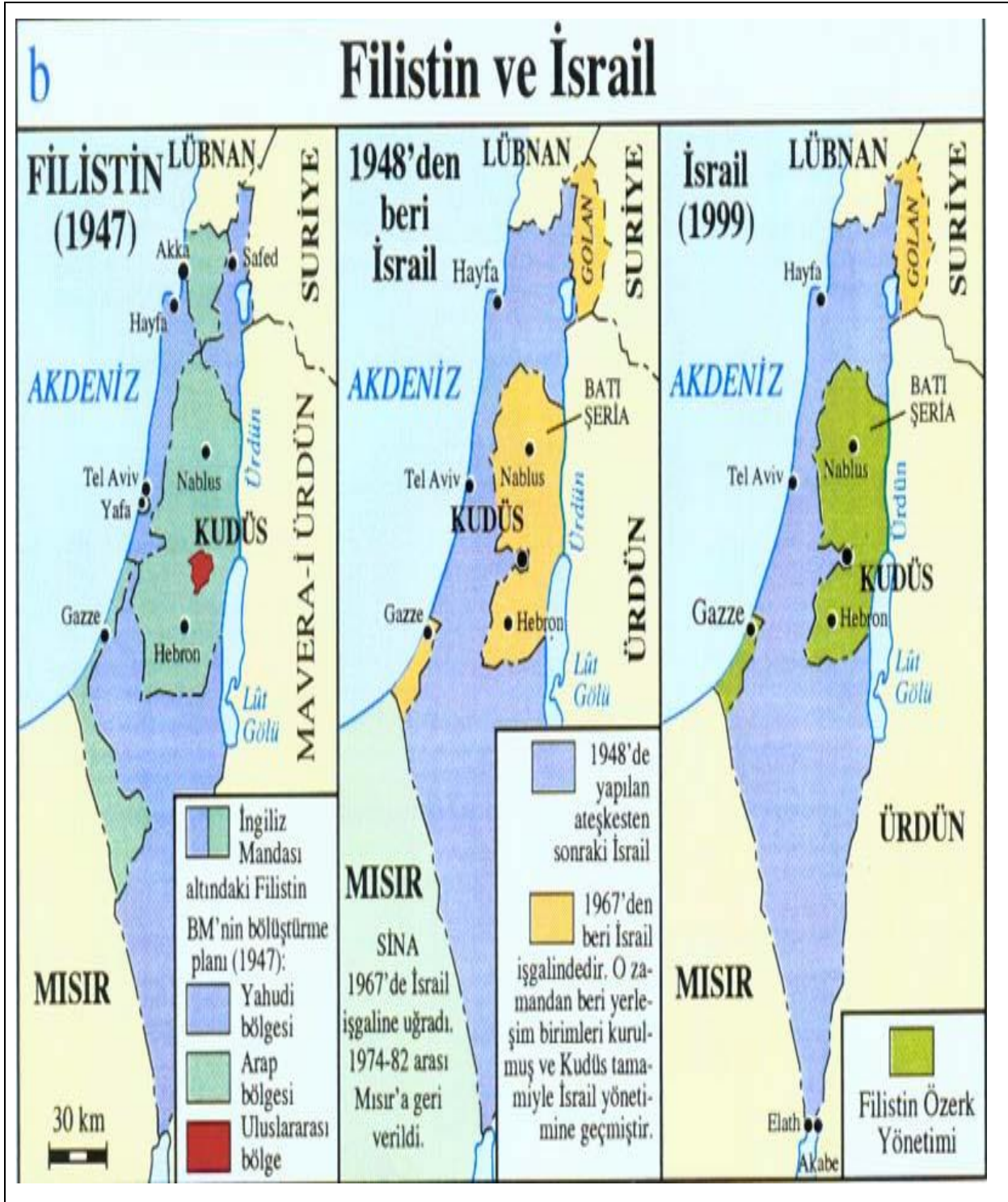
*2011 yılı verileri Eylül ayı itibariyle Dış Ticaret Müsteşarlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu'ndan elde edilen bilgilere göreler.

Ek - 2) Haritalar

Harita 1) 1947 BM Taksim Planı'na Göre Sınırlar (Kaynak: www.hsstrateji.com)

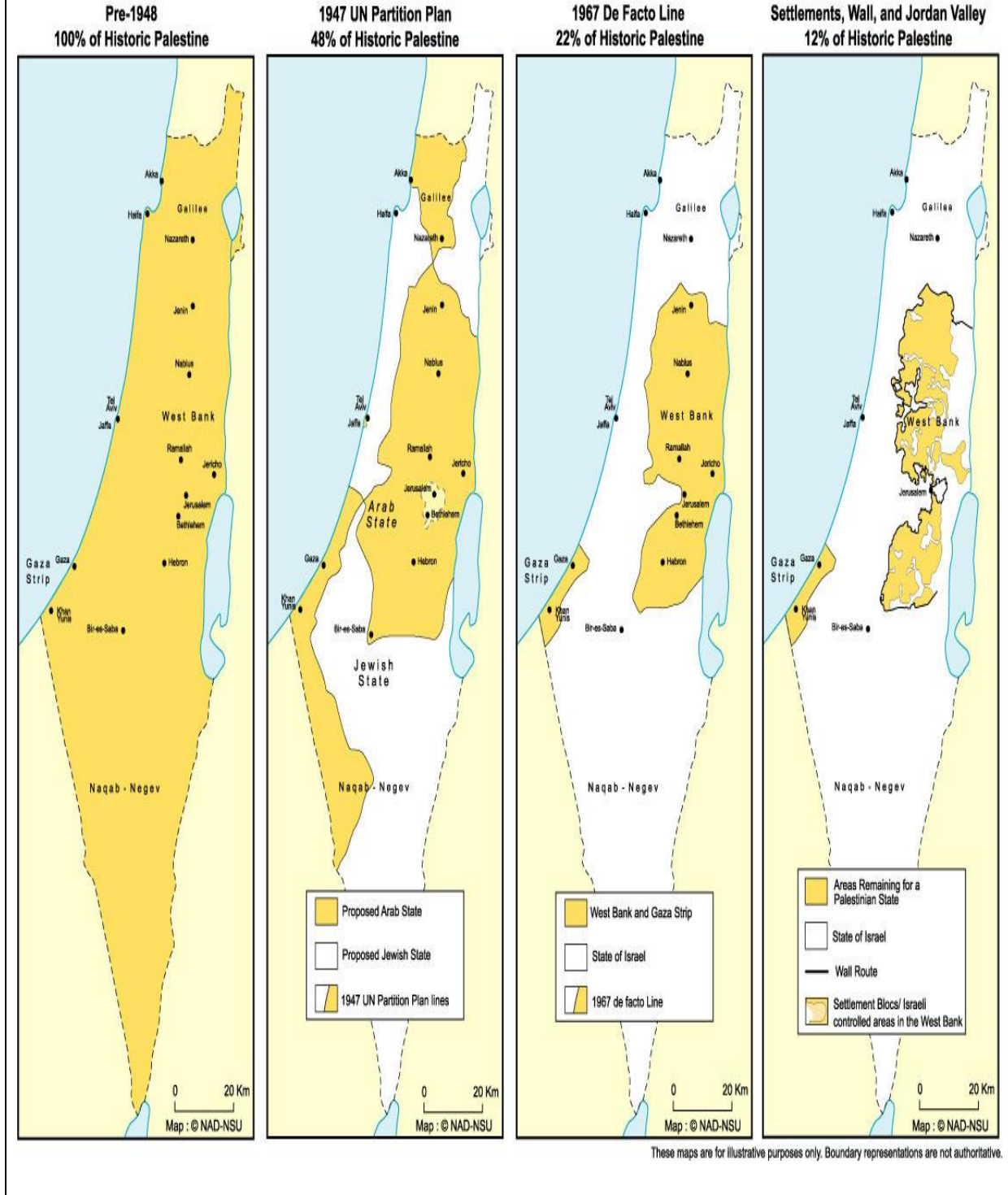

Harita 2) 1948 Sınırları ile 1967 ve 1999 sınırlarının karşılaştırılması (Kaynak: pressturk.com)

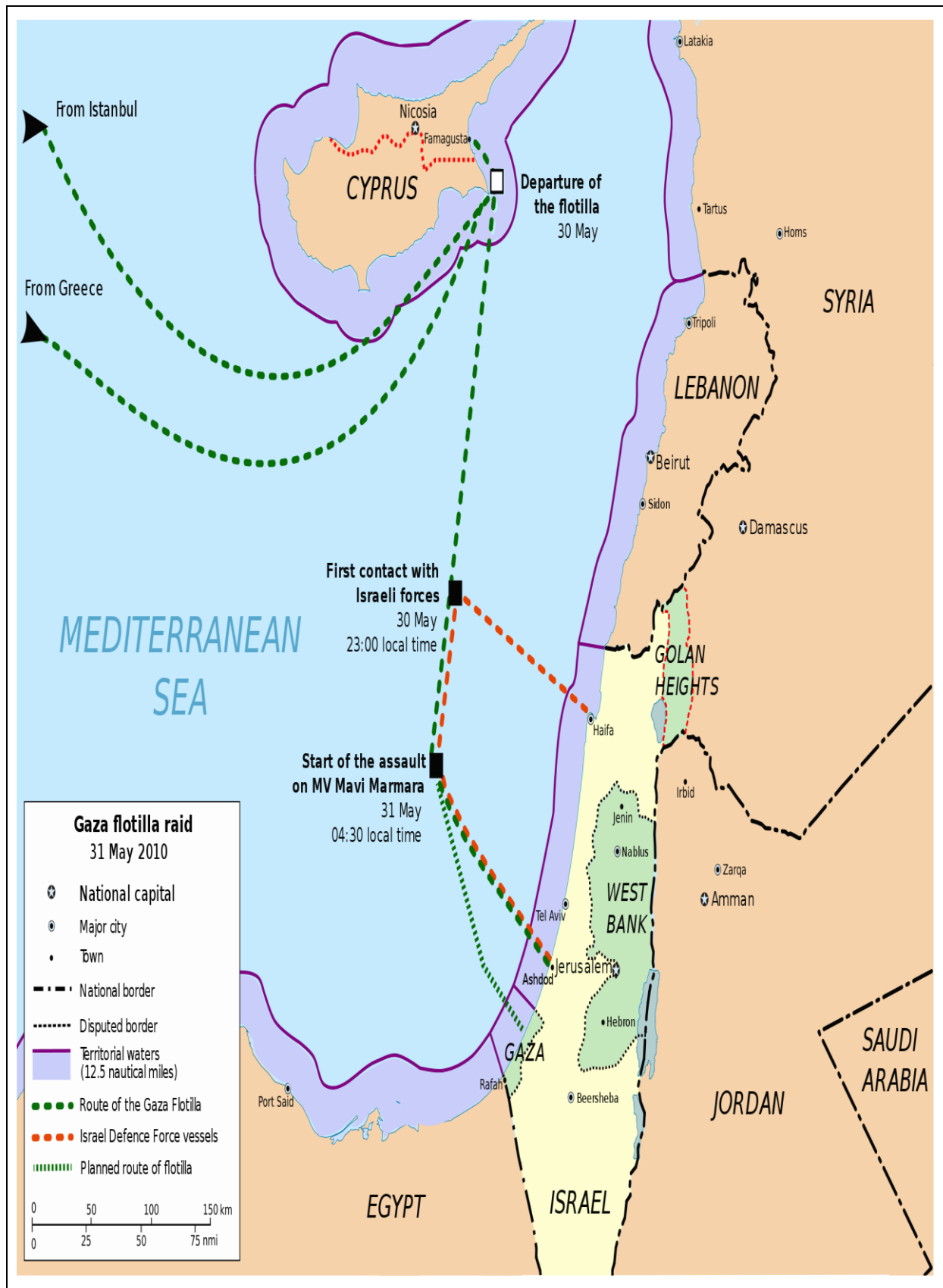

DESTROYING THE TWO-STATE SOLUTION

JULY 2005

Harita 4) Gazze Filosu www.tr.wikipedia.org)

Kaynaklar

- Arı, Tayyar; **Ortadoğu (Siyaset, Savaş ve Diplomasi)**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.
- Armaoğlu, Fahir; **Filistin Meselesi ve Arap - İsrail Savaşları 1948 - 1988**, İşbankası - Kültür Yayınları, İstanbul, 1989.
- Armaoğlu, Fahir; **XX. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1989.
- Cleveland, William; **Modern Ortadoğu Tarihi**, Agora Kitaplığı, çev: Mehmet Harmancı, İstanbul, 2008.
- Dursunoğlu, Alptekin; **Stratejik İttifak - Türkiye İsrail İlişkilerinin Öyküsü**, Anka Yayınları, İstanbul, 2000.
- Dağı, Zeynep, **Ak Parti'li Yıllar**, ORION Kitabevi, Ankara, 2006.
- Fromkin, David; **Barışa Son Veren Barış, Epsilon Yayınları**, Çev: Mehmet Harmancı, İstanbul, 2004.
- Halloum, Rifat; **Palestine - Through Documents**, Belge Yayınları, İstanbul, 1988.
- Oran, Baskın (ed); **Türk Dış Politikası**, c. I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- Oran, Baskın; **Türk Dış Politikası**, c. II, İstanbul, 2006.
- Sander, Oral; **Siyasi Tarih**, c.II, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.
- Uzgel, İlhan - Duru, Bülent(der), **AKP Kitabı - Bir Dönüşümün Bilançosu**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2009.
- Olaylarla Türk Dış Politikası** (Kollektif), Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996.